

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΣΕ ΕΛΑΣΣΟΝΑ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΥΝΘΕΣΗ

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του, στις 3 Μαΐου 2017, με την ακόλουθη σύνθεση : Μαρία Βλαχάκη, Προεδρεύουσα Αντιπρόεδρος, Γεωργία Μαραγκού και Κωνσταντίνος Κωστόπουλος, Αντιπρόεδροι, Γεώργιος Βοΐλης, Βασιλική Ανδρεοπούλου, Ασημίνα Σαντοριναίου, Κωνσταντίνα Ζώη, Γεωργία Τζομάκα, Βιργινία Σκεύη, Βασιλική Σοφιανού, Δέσποινα Τζούμα, Ευφροσύνη Παπαθεοδώρου (εισηγήτρια), Αργυρώ Μαυρομμάτη, Κωνσταντίνος Κρέπης και Γεωργία Παπαναγοπούλου, Σύμβουλοι. Επίσης μετείχαν οι Σύμβουλοι Βασιλική Προβίδη, Ασημίνα Σακελλαρίου, Ευαγγελία Σεραφή, Ειρήνη Κατσικέρη και Νεκταρία Δουλιανάκη, ως αναπληρωματικά μέλη. Γραμματέας η Ελένη Αυγουστόγλου.

Γενικός Επίτροπος Επικρατείας : Μιχαήλ Ζυμής.

Για να δικάσει την από 11 Δεκεμβρίου 2014 (αριθμ. κατάθ. .../12.12.2014) για αναίρεση της 3493/2014 απόφασης του V Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου αίτηση του ... του ..., κατοίκου ... (οδός ... ..), ο οποίος παραστάθηκε μετά του πληρεξουσίου δικηγόρου του Βασιλείου Γεωργίου (ΑΜ/ΔΣΑ 12180).

Κ α τ ά του Ελληνικού Δημοσίου, το οποίο εκπροσωπεί νόμιμα ο Υπουργός Οικονομικών, που παραστάθηκε δια του Νομικού Συμβούλου του Κράτους Νικολάου Καραγιώργη.

Με την υπ' αριθμ. .../11.12.2010 πράξη του Γενικού Επιτελείου Στρατού (Διεύθυνση Οικονομικού/3^α) καταλογίστηκε ο αναίρεσείων, Συνταγματάρχης

Υγειονομικού Ιατρών (ΥΙ) ε.α., με το ποσό των 195.960 ευρώ, για την αποκατάσταση ισόποσης ζημίας που φέρεται ότι υπέστη το Ελληνικό Δημόσιο λόγω της αποχώρησής του από τις Ένοπλες Δυνάμεις πριν από τη συμπλήρωση του απαιτούμενου από τις διατάξεις του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 1 του ν. 3257/2004, χρόνου υποχρεωτικής παραμονής του σ' αυτές.

Με την αναιρεσιβαλλόμενη 3493/2014 απόφαση του V Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου έγινε εν μέρει δεκτή έφεση του ήδη αναιρεσείοντος, μεταρρυθμίστηκε η ως άνω πράξη και περιορίστηκε το ποσό του καταλογισμού σε ογδόντα έξι χιλιάδες εξακόσια εβδομήντα δύο ευρώ (86.672 ευρώ).

Με την υπό κρίση αίτηση ζητείται η αναίρεση της ανωτέρω απόφασης του V Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Κατά τη συζήτηση που ακολούθησε το Δικαστήριο άκουσε:

Τον πληρεξούσιο δικηγόρο του αναιρεσείοντος, ο οποίος ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση αναίρεσης.

Τον Σύμβουλο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, για το αναιρεσίβλητο Ελληνικό Δημόσιο, που ζήτησε την απόρριψη της αίτησης και

Τον Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο, ο οποίος πρότεινε επίσης την απόρριψη αυτής.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη, με παρόντα τα τακτικά μέλη που έλαβαν μέρος στη συζήτηση της υπόθεσης, εκτός από τον Αντιπρόεδρο Κωνσταντίνο Κωστόπουλο και τους Συμβούλους Γεώργιο Βοΐλη και Ασημίνα Σαντοριναίου, που είχαν κώλυμα (άρθρα 11 παρ. 2 του Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 4129/2013 και 78 παρ. 2 του π.δ. 1225/1981). Για τη νόμιμη συγκρότηση της Ελάσσονος

Ολομέλειας, στη διάσκεψη μετείχε επίσης η Σύμβουλος Βασιλική Προβίδη (αναπληρωματικό μέλος).

Άκουσε την εισήγηση της Συμβούλου Ευφροσύνης Παπαθεοδώρου και

Αφού μελέτησε τα σχετικά έγγραφα

Σκέφθηκε κατά τον νόμο

1. Η υπό κρίση αίτηση για αναίρεση της 3493/2014 οριστικής απόφασης του V Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου, για τη συζήτηση της οποίας καταβλήθηκε το νόμιμο παράβολο (βλ. το υπ' αριθμ. .../2017, σειράς Θ', διπλότυπο είσπραξης της Δ.Ο.Υ. ...), έχει ασκηθεί εμπρόθεσμα και εν γένει νομότυπα. Επομένως, πρέπει να γίνει τυπικά δεκτή και να ερευνηθεί περαιτέρω κατά το βάσιμο των λόγων αυτής.

2. Με το άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος καθιερώνεται η αρχή της ισότητας των πολιτών ενώπιον του νόμου και δεσμεύεται ο κοινός νομοθέτης να μην εισάγει διακρίσεις κατά τη ρύθμιση όμοιων πραγμάτων, σχέσεων ή καταστάσεων και κατηγοριών προσώπων (ΕΣ Ολομ. 3655/2013). Περαιτέρω, στο άρθρο 5 του Συντάγματος διαλαμβάνεται ότι καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας (παρ. 1), ενώ στο άρθρο 22 αυτού ορίζεται ότι η εργασία αποτελεί δικαίωμα που προστατεύεται από το Κράτος (παρ. 1) και ότι οποιαδήποτε μορφή αναγκαστικής εργασίας απαγορεύεται (παρ. 4). Με τις συνταγματικές αυτές διατάξεις κατοχυρώνεται, με βάση την αρχή της ισότητας, ως ατομικό δικαίωμα, η προσωπική και η οικονομική ελευθερία, καθώς και το δικαίωμα προς εργασία, υπό την έννοια ότι καθένας έχει την ελευθερία επιλογής της εργασίας του και την ελευθερία αλλαγής αυτής, ενώ κατοχυρώνεται και το δικαίωμα της ελευθερίας της εργασίας υπό την αρνητική του όψη με την απαγόρευση οποιασδήποτε μορφής αναγκαστικής εργασίας.

Κατά την άσκηση της ελευθερίας αυτής και την απόλαυση του οικείου δικαιώματος είναι θεμιτή η θέσπιση με νόμο περιορισμών, οι οποίοι, για να είναι συνταγματικώς επιτρεπτοί, πρέπει αφενός να δικαιολογούνται από αποχρώντες λόγους δημοσίου συμφέροντος, που να είναι συναφείς προς το αντικείμενο και τον χαρακτήρα της ρυθμιζόμενης επαγγελματικής δραστηριότητας, αφετέρου να μη θίγουν τον πυρήνα του ατομικού δικαιώματος, ήτοι σε κάθε περίπτωση απαιτείται, μετά τους θεμιτούς νομοθετικούς περιορισμούς, να παραμένει ένα όριο απόλαυσης του δικαιώματος και άσκησης της ατομικής ελευθερίας. Επιπροσθέτως, ενόψει της συνταγματικής αρχής της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος), οι θεσπιζόμενοι από τον κοινό νομοθέτη περιορισμοί του πληττόμενου ατομικού δικαιώματος πρέπει να είναι πρόσφοροι, εύλογοι και αναγκαίοι για την επίτευξη του επιδιωκόμενου γενικού συμφέροντος, το οποίο δεν μπορεί να εξυπηρετηθεί με άλλο λιγότερο επαχθή τρόπο. Σε αντίθετη περίπτωση, αν δηλαδή το επιβαλλόμενο μέτρο είναι τέτοιας έντασης και διάρκειας που υπερακοντίζει κατάδηλα τον επιδιωκόμενο σκοπό ή αν, από τη στάθμιση των αντικρουόμενων συμφερόντων, προκύπτει ότι η θυσία που απαιτείται από τον πολίτη είναι ιδιαίτερα δυσανάλογη σε σχέση με την εξυπηρέτηση του δημοσίου αυτού σκοπού, η σχετική διάταξη που το προβλέπει, αντίκειται στην ως άνω συνταγματική αρχή και είναι, ως εκ τούτου, ανίσχυρη (ΕΣ Ολομ. 7408, 4710, 2496/2015).

3.1. Με το άρθρο 4 παρ. 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (Ε.Σ.Δ.Α.), η οποία κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν.δ/τος 53/1974 (Α' 256) και έχει, σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, υπέρτερη έναντι των κοινών νόμων τυπική ισχύ, θεσπίζεται ευθέως και με άμεση εφαρμογή (άρθρο 1 της Σύμβασης) η απαγόρευση

κάθε μορφής αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας. Για την ύπαρξη αναγκαστικής εργασίας απαιτείται αφενός η απειλή οποιασδήποτε ποινής, στην έννοια της οποίας δεν περιλαμβάνονται μόνο κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα, αφετέρου ο μη οικειοθελής χαρακτήρας της παροχής εργασίας (βλ. ΕΔΔΑ, Van der Musselle, απόφ. της 23.11.1983, σκ. 32 και 35). Ειδικότερα, η υποχρέωση παροχής εργασίας μπορεί να υπαχθεί στην απαγόρευση του άρθρου 4 εάν επιβλήθηκε με αυτήν ένα βάρος σε τέτοιο σημείο υπερβολικό ή πέραν κάθε αναλογίας προς τα ωφελήματα που απορρέουν από τη μελλοντική άσκηση του επαγγέλματος, ώστε να μην μπορεί να θεωρηθεί ότι ο ενδιαφερόμενος το αποδέχθηκε εκ των προτέρων οικειοθελώς (βλ. ανωτέρω Van der Musselle, σκ. 37). Για την κρίση δε περί παραβίασης του άρθρου 4 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α. λαμβάνεται υπόψη ο σκοπός που εξυπηρετείται με την επιβολή της συγκεκριμένης υποχρέωσης, ενόψει και των κυρίαρχων ιδεών του γενικού συμφέροντος, της κοινωνικής αλληλεγγύης και της κανονικότητας, που αποτυπώνονται στην παρ. 3 του ίδιου άρθρου, περαιτέρω δε ερευνάται η σχέση αναλογίας των επιβαλλόμενων υποχρεώσεων προς τον επιδιωκόμενο σκοπό (βλ. ανωτέρω Van der Musselle, σκ. 38, 39, ΕΣ Ολομ. 2143/2017, 4218, 2491/2015). Εξάλλου, με τις υπερνομοθετικές, επίσης, ισχύος ρυθμίσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (ν. 1426/1984) ορίζεται ότι τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προστατεύουν με αποτελεσματικό τρόπο το δικαίωμα του εργαζομένου να κερδίζει τη ζωή του με εργασία που αναλαμβάνει ελεύθερα (Μέρος II – άρθ. 1), υπό τους περιορισμούς όμως που προβλέπονται από τον νόμο και είναι αναγκαίοι σε μία δημοκρατική κοινωνία για την προστασία, μεταξύ άλλων, της εθνικής ασφάλειας (Μέρος V – άρθ. 31).

3.2. Περαιτέρω, με το άρθρο 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ως άνω Ευρωπαϊκής Σύμβασης κατοχυρώνεται ο σεβασμός της περιουσίας του προσώπου, το οποίο επιτρέπεται να την στερηθεί μόνο για λόγους δημόσιας ωφέλειας. Εναπόκειται δε στον εθνικό νομοθέτη να αξιολογήσει τους λόγους δημόσιας ωφέλειας, οι οποίοι μπορούν να δικαιολογήσουν επέμβαση σε περιουσιακής φύσης αγαθό, κατόπιν στάθμισης παραμέτρων πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής φύσης, αρκεί η εκτίμηση αυτή να μην στερείται προδήλως λογικής βάσης (βλ. ΕΔΔΑ, James κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφ. της 21.2.1986, σκ. 43, National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society et Yorkshire et Yorkshire Building Society κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφ. της 23.10.1997, σκ. 80, Sud Parisienne de Construction κατά Γαλλίας, απόφ. της 11.2.2010). Σε κάθε όμως περίπτωση επέμβασης στην περιουσία, πρέπει να τηρείται δίκαιη ισορροπία μεταξύ του γενικού συμφέροντος και της απαίτησης σεβασμού της περιουσίας των προσώπων, ενώ απαιτείται να πληρούνται και οι όροι της αρχής της αναλογικότητας (βλ. ΕΔΔΑ, Sporrang et Lönnroth κατά Σουηδίας, απόφ. της 23.9.1982, σκ. 69, Sud Parisienne de Construction κατά Γαλλίας, σκ. 41, Αποστολάκης κατά Ελλάδα, απόφ. της 22.10.2009, σκ. 37, ΕΣ Ολομ. 7408/2015).

4. Με τις διατάξεις του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973 «Περί Καταστάσεων των Αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων» (Α' 114), όπως αυτές αντικαταστάθηκαν από τις διατάξεις του άρθρου 1 του ν. 3257/2004 «Ρυθμίσεις θεμάτων προσωπικού των Ενόπλων Δυνάμεων και άλλες διατάξεις» (Α' 143), ορίζεται ότι: «1. Οι απόφοιτοι από τα Ανώτατα Στρατιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Σ.Ε.Ι.) και τη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (Σ.Σ.Α.Σ.) αξιωματικοί αναλαμβάνουν από την ονομασία τους ως Ανθυπολοχαγών, Σημαιοφόρων ή Ανθυποσημηναγών

υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις (Ε.Δ.) για χρόνο διπλάσιο των ετών φοίτησής τους, όπως αυτά καθορίζονται από τους Οργανισμούς των Α.Σ.Ε.Ι. και τη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (Σ.Σ.Α.Σ.) ... 3. Αξιωματικοί που αποστέλλονται από την υπηρεσία τους στο εξωτερικό για εκπαίδευση για περίοδο μεγαλύτερη των έξι μηνών αναλαμβάνουν υποχρέωση παραμονής στις Ε.Δ. για χρόνο διπλάσιο του χρόνου φοίτησης, σε καμία όμως περίπτωση λιγότερο από δύο έτη ... 6. Αξιωματικοί που λαμβάνουν εκπαιδευτική άδεια για το εσωτερικό ή το εξωτερικό για χρόνο μεγαλύτερο των έξι μηνών αναλαμβάνουν υποχρέωση παραμονής στις Ε.Δ. για χρόνο διπλάσιο του χρόνου της άδειας και των τυχόν παρατάσεων αυτής ... 7. Αξιωματικοί του υγειονομικού σώματος, που αποκτούν με μέριμνα της υπηρεσίας εξειδίκευση, αναλαμβάνουν υποχρέωση παραμονής στις Ε.Δ. για πέντε έτη ... 9. Οι αξιωματικοί που αποστέλλονται για εκπαίδευση στο εξωτερικό από την υπηρεσία, με ή χωρίς διενέργεια διαγωνισμού, θεωρείται ότι μεταβαίνουν με τη θέλησή τους. 10. Οι αξιωματικοί, που σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου αυτού, είτε αποστέλλονται από την υπηρεσία τους είτε επιλέγονται από την υπηρεσία τους ύστερα από αίτησή τους για εκπαίδευση, υποχρεούνται να υποβάλουν υπεύθυνα δήλωση, με την οποία βεβαιώνουν ότι έλαβαν γνώση των υποχρεώσεων που αναλαμβάνουν. 15. Οι υποχρεώσεις που ορίζονται στις παραγράφους 3 έως και 8 υπολογίζονται μετά τη λήξη της εκπαίδευσης που δημιούργησε την υποχρέωση και προστίθενται στην αρχική υποχρέωση των παραγράφων 1 και 2. Ο χρόνος εκπαίδευσης δεν προσμετράται για τη συμπλήρωση της αναλαμβανόμενης υποχρέωσης. 16. Όσοι εξέρχονται από το στράτευμα λόγω παραίτησης ... υποχρεούνται να καταβάλουν υπέρ του Δημοσίου αποζημίωση ίση με το γινόμενο του βασικού μισθού του κατεχόμενου βαθμού επί τους υπολειπόμενους μήνες υποχρέωσης παραμονής στο

στράτευμα. Όσοι αποχωρήσουν με αίτησή τους πριν από την εκπλήρωση των ανειλημμένων υποχρεώσεών τους και έχουν εκπαιδευτεί στο εξωτερικό υποχρεούνται να καταβάλουν εκτός από την ανωτέρω αποζημίωση και τη δαπάνη της εκπαίδευσής τους. Η αποζημίωση ή δαπάνη εκπαίδευσης, κατά περίπτωση, καταλογίζεται και βεβαιώνεται ως δημόσιο έσοδο ...».

5. Από τις ανωτέρω διατάξεις του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, συνάγονται, τα εξής: (α) Οι αξιωματικοί που αποφοιτούν, μεταξύ άλλων, από τη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (Σ.Σ.Α.Σ.), αναλαμβάνουν από την ονομασία τους ως Ανθυπολοχαγών, Σημαιοφόρων ή Ανθυποσημηναγών υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις για χρόνο διπλάσιο του χρόνου φοίτησής τους στην ως άνω Σχολή (παράγρ. 1). (β) Για τους αξιωματικούς του Υγειονομικού Σώματος που εξειδικεύονται με μέριμνα της υπηρεσίας τους, εξακολουθεί να υφίσταται η προβλεπόμενη και από τις προγενέστερες ρυθμίσεις πρόσθετη υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις για πέντε επιπλέον έτη (παράγρ. 7), σε περίπτωση δε που αποσταλούν από την υπηρεσία τους ή λάβουν εκπαιδευτική άδεια για εκπαίδευση στο εξωτερικό για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των έξι μηνών, αναλαμβάνουν επιπρόσθετη υποχρέωση παραμονής ίση με το διπλάσιο της διάρκειας της εν λόγω εκπαίδευσής τους (παράγρ. 3 και 6). (γ) Ο χρόνος εκπαίδευσης δεν προσμετράται για τη συμπλήρωση της αναλαμβανόμενης υποχρέωσης (παράγρ. 15 εδάφ. β'). (δ) Οι αξιωματικοί δύνανται πλέον, σε αντίθεση με τα διαλαμβανόμενα στις προγενέστερες ρυθμίσεις της παραγράφου 17 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, να παραιτηθούν πριν από τη συμπλήρωση του χρόνου υποχρεωτικής παραμονής τους σ' αυτές. (ε) Στην περίπτωση αυτή, υποχρεούνται να καταβάλουν αποζημίωση υπέρ του Δημοσίου ίση με το γινόμενο του βασικού μισθού του βαθμού

που κατέχουν επί τον αριθμό των υπολειπόμενων μηνών της υποχρεωτικής παραμονής τους (παράγρ. 16 εδάφ. α'), καταλογίζονται δε για τον λόγο αυτό με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας ή του εξουσιοδοτηθέντος από αυτόν οργάνου, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 92 παρ. 1 και 89 παρ. 2 του ν.δ/τος 721/1970. (στ) Επιπροσθέτως, εφόσον αυτοί έχουν εκπαιδευθεί στο εξωτερικό, σε περίπτωση κατά την οποία δεν έχει συμπληρωθεί ο χρόνος υποχρεωτικής παραμονής τους στο στράτευμα, υποχρεούνται να επιστρέψουν το σύνολο των δαπανών που τυχόν κατέβαλε το Δημόσιο για την εκπαίδευσή τους (παράγρ. 16 εδάφ. β', βλ. ΕΣ Ολομ. 1139/2017, 4710/2015, 1244/2014).

6. Η ως άνω προβλεπόμενη υποχρέωση παραμονής στο στράτευμα, όπως, άλλωστε, και η συνακόλουθη υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης, σε περίπτωση πρόωρης αποχώρησης από αυτό, συνιστά θεμιτό περιορισμό του δικαιώματος των στρατιωτικών για ελεύθερη επιλογή, άσκηση και αλλαγή επαγγέλματος, καθόσον αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση σκοπού δημόσιου συμφέροντος, ήτοι της οργάνωσης και του προγραμματισμού των Ενόπλων Δυνάμεων για την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία τους και εκτέλεση της αποστολής τους, είναι δε σε κάθε περίπτωση συναφής προς το αντικείμενο και τον χαρακτήρα του επαγγέλματος που οι αξιωματικοί επιλέγουν και της δημόσιας υπηρεσίας που αναλαμβάνουν. Συγκεκριμένα, το δημόσιο συμφέρον επιβάλλει οι Ένοπλες Δυνάμεις να διαθέτουν, ανάλογα με τις ανάγκες τους, διαρκώς αξιόμαχο και ειδικευμένο στελεχιακό δυναμικό, το οποίο, μάλιστα, εκπαιδεύεται με σχεδιασμό και δαπάνες του Δημοσίου και δεν επιτρέπεται να αποστερούνται αιφνίδια και πρόωρα των υπηρεσιών των ανώτερων στελεχών τους, καθόσον σε τέτοια περίπτωση ανατρέπεται πλήρως ο προγραμματισμός και η οργάνωσή τους και καθίσταται προβληματική η

αποτελεσματικότητά τους κατά την άμυνα της χώρας (ΕΣ Ολομ 2491/2015, 3655/2013). Όσον αφορά, ειδικότερα, στους αξιωματικούς Υγειονομικού, ο ως άνω περιορισμός συνιστά μέτρο για την εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των στρατιωτικών νοσηλευτικών ιδρυμάτων και των μονάδων παροχής υπηρεσιών υγείας, προαπαιτούμενος όρος της οποίας είναι ο μακροπρόθεσμος προγραμματισμός των παρεχόμενων υπηρεσιών και η αποτροπή της αποδυνάμωσης αυτών δια της αποχώρησης του απαιτούμενου εξειδικευμένου προσωπικού (ΕΣ Ολομ. 4710/2015). Περαιτέρω, η προβλεπόμενη στην παρ. 16 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973 υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης αποτελεί αναγκαίο μέτρο, καθώς συνιστά αντιστάθμισμα για την αποκατάσταση της οικονομικής επιβάρυνσης που συνεπάγεται για το Δημόσιο η απώλεια εξειδικευμένου προσωπικού εκπαιδευθέντος με δαπάνες του Δημοσίου, προκειμένου να καλύψει ανάγκες του Κράτους συναφείς με την εθνική άμυνα. Ως δαπάνες δε, νοούνται όχι μόνο οι άμεσες, στις οποίες υποβλήθηκε το Δημόσιο κατά τη φοίτηση των στρατιωτικών (σίτιση, ένδυση, καταβολή χρηματικού βοηθήματος κ.λπ.), αλλά και το έμμεσο διοικητικό κόστος για την ομαλή λειτουργία των στρατιωτικών σχολών (στέγαση, θέρμανση, εξοπλισμός, μισθοί προσωπικού κ.λπ.). Επίσης, νοούνται και οι δαπάνες που προκύπτουν για την κάλυψη της κενούμενης θέσης του παραιτούμενου στρατιωτικού, τις υπηρεσίες του οποίου στερείται το Δημόσιο ακούσια, πρόωρα και αιφνιδιαστικά, παρότι σε όλες τις φάσεις της εκπαίδευσης και της ειδίκευσης, σε περίπτωση αξιωματικού Υγειονομικού, του καταβάλλει χρηματικά βοηθήματα ή αποδοχές (ΕΣ Ολομ. 4710/2015).

7. Η υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης δεν συνιστά ποινή ή εν γένει κύρωση επιβαλλόμενη εις βάρος του παραιτούμενου στρατιωτικού, διότι, κατά την έννοια των οικείων διατάξεων, ο χαρακτήρας της είναι σαφώς αποκαταστατικός της

ως άνω αναλυόμενης (βλ. σκ. 6) οικονομικής επιβάρυνσης που προκύπτει για το Δημόσιο από τη μη τήρηση της υποχρέωσης που είχε αναλάβει έναντι αυτού ο παραιτούμενος, να παραμείνει στο στράτευμα παρέχων τις υπηρεσίες του, ως οικονομικό αντιστάθμισμα της επένδυσης του Δημοσίου στο πρόσωπό του, προς παραγωγή εξειδικευμένου στρατιωτικού που, αν εκλείψει, η αντικατάστασή του είναι δυσχερής. Και ναι μεν η εν λόγω υποχρέωση μπορεί να λειτουργεί και ως αντικίνητρο, αποτρέποντας την πρόωρη αποχώρηση των στρατιωτικών από το στράτευμα, τούτο όμως αποτελεί απώτερη συνέπεια της θέσπισής της που δεν αλλοιώνει τον κατά τα ανωτέρω αποκαταστατικό χαρακτήρα της (ΕΣ Ολομ. 1139/2017).

8. Συναφώς, η επιβολή υποχρέωσης αποζημίωσης σε περίπτωση πρόωρης αποχώρησης στρατιωτικού συνιστά μεν επέμβαση σε στοιχείο της περιουσίας του, η οποία όμως αποσκοπεί, σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, στην εξυπηρέτηση θεμιτού σκοπού δημοσίου συμφέροντος, ενώ με τη θέσπισή της δεν διαταράσσεται η δίκαιη ισορροπία μεταξύ της απαίτησης σεβασμού της περιουσίας του καταλογιζόμενου και του σκοπού δημοσίου συμφέροντος που υπηρετεί η σχετική διάταξη, αφού η πρόβλεψη μιας τέτοιας υποχρέωσης συνιστά πρόσφορο και αναγκαίο περιορισμό περιουσιακού δικαιώματος, τελεί δε σε σχέση αναλογίας με τον επιδιωκόμενο σκοπό, ενόψει και του ότι στοχεύει σε επιστροφή των εξόδων, στα οποία υποβλήθηκε το Δημόσιο για να τον εκπαιδεύσει. Συνεπώς, ενόψει του προεκτεθέντος αποκαταστατικού χαρακτήρα της αποζημίωσης, η επιβολή της δεν αντίκειται στις διατάξεις των άρθρων 14 της Ε.Σ.Δ.Α. και 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου αυτής, που αποσκοπούν στην προστασία της περιουσίας του ατόμου ανεξάρτητα από διακρίσεις (ΕΣ Ολομ. 7408/2015, 3655, 3301, 4687/2013). Συναφώς, με τις επίμαχες

ρυθμίσεις δεν θίγεται η αξία του ανθρώπου, καθόσον ούτε οι δικαιολογημένοι περιορισμοί της επαγγελματικής ελευθερίας, ούτε η αποκατάσταση δαπανών θίγουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (ΕΣ Ολομ. 2143/2017, 3655/2013).

9.1. Περαιτέρω, η υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις κατά το καθοριζόμενο στον νόμο χρονικό διάστημα, η αθέτηση της οποίας συνεπάγεται την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης υπέρ του Δημοσίου από τον πρόωγως αποχωρούντα στρατιωτικό, δεν δύναται να χαρακτηριστεί ως μορφή αναγκαστικής εργασίας. Τούτο διότι, προβλεπόμενη σαφώς από τον νόμο, είναι εκ των προτέρων γνωστή στους ενδιαφερόμενους να φοιτήσουν στα στρατιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και να αποκτήσουν ιατρική ειδικότητα, ήδη κατά την εισαγωγή τους στην οικεία Σχολή, και αναλαμβάνεται από αυτούς οικειοθελώς, μετά από στάθμιση των ωφελημάτων και των υποχρεώσεων που απορρέουν από την υπαγωγή τους στο ειδικό εξουσιαστικό καθεστώς της στρατιωτικής υπηρεσίας, ήτοι με γνώση των όρων παροχής της εργασίας τους και με ελεύθερη αποδοχή αυτών. Άλλωστε, η σχετική υποχρέωση δεν εξικνείται μέχρι την απαγόρευση αποχώρησης από το στράτευμα, σε αντίθεση με τα ισχύοντα υπό το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς, κατά το οποίο απαγορευόταν η παραίτηση του αξιωματικού πριν από την εκπλήρωση της ανειλημμένης υποχρέωσης παραμονής στις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων, ενώ περαιτέρω η οφειλόμενη, σε περίπτωση πρόωρης αποχώρησης αξιωματικού, αποζημίωση έχει, κατά τα προεκτεθέντα, χαρακτήρα αποκαταστατικό των δαπανών, στις οποίες υποβλήθηκε το Δημόσιο για να αποκτήσει εξειδικευμένα στελέχη προς κάλυψη των αναγκών του και ουδόλως συνιστά κύρωση (ΕΣ Ολομ. 4218, 2491/2015, 1815/2014, 503, 3301/2013).

9.2. Ενόψει των ανωτέρω, οι ως άνω επιβαλλόμενες στους στρατιωτικούς υποχρεώσεις, που αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση του προαναφερόμενου σκοπού δημοσίου συμφέροντος, δεν συνιστούν υπερβολικό γι' αυτούς βάρος, αλλά τελούν σε σχέση αναλογίας προς τον υπηρετούμενο σκοπό (ΕΣ Ολομ. 2143/2017, 2491/2015). Ειδικότερα, η μέριμνα του Κράτους να αποδώσει η επένδυσή του για την εκπαίδευση των αξιωματικών και των στρατιωτικών ιατρών και να διασφαλίσει επαρκή στελέχωση για μια κατάλληλη περίοδο σε σχέση με τις ανάγκες του δικαιολογεί την απαγόρευση της αποχώρησης από το στράτευμα για ορισμένο χρονικό διάστημα και την επιβολή, σε περίπτωση πρόωρης αποχώρησης, της υποχρέωσης καταβολής αποζημίωσης, η οποία θα καλύπτει τα έξοδα διατροφής/διαμονής και φοίτησης που είχε αναλάβει το Δημόσιο κατά τα χρόνια της φοίτησης του στρατιωτικού, ενώ συγχρόνως του χορηγούσε μισθό και προνόμια κοινωνικής ασφάλισης (βλ. ΕΔΔΑ, Χίτος κατά Ελλάδα, απόφ. της 12.5.2015, σκ. 94). Η υποχρέωση αυτή τελεί σε σχέση αναλογίας με τα προνόμια που συνδέονται με το επάγγελμα του αξιωματικού και του στρατιωτικού ιατρού, μεταξύ των προνομίων δε αυτών περιλαμβάνεται και η επαγγελματική ασφάλεια. Πέραν δε αυτής, και το γεγονός ότι οι στρατιωτικοί κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους λαμβάνουν μισθό καθιστά την υποχρέωση όσων επιθυμούν να αποχωρήσουν από το στράτευμα πριν από την προβλεπόμενη υποχρεωτική περίοδο υπηρεσίας, να επιστρέψουν στο Δημόσιο ορισμένα ποσά για τα έξοδα, στα οποία υποβλήθηκε για να τους εκπαιδεύσει, πλήρως δικαιολογημένη (βλ. ΕΔΔΑ, Χίτος κατά Ελλάδα, σκ. 100). Άλλωστε, η εν λόγω αποζημίωση δεν είναι δυσανάλογη σε σχέση με τον υπηρετούμενο σκοπό, για τον πρόσθετο λόγο ότι το ποσό που οφείλεται, δεν είναι το ίδιο σε κάθε περίπτωση, αλλά υπολογίζεται με βάση αντικειμενικά κριτήρια (υπολειπόμενος χρόνος υποχρεωτικής παραμονής στο

στράτευμα, ύψος αποδοχών), που τελούν σε συνάρτηση με το αντικείμενο της ρύθμισης και οδηγούν, κατά την εφαρμογή τους, σε αναλογική μείωση του οφειλόμενου ποσού (ΕΣ Ολομ. 1139/2017).

9.3. Εξάλλου, δεν υφίσταται ανισορροπία μεταξύ του σκοπού της επαγγελματικής κατάρτισης των αξιωματικών ιατρών και της υποχρέωσης που αναλαμβάνουν για παραμονή στο στράτευμα για ορισμένο χρόνο, καθόσον αυτός δεν είναι υπερβολικός, εάν συγκριθεί τόσο με τον χρόνο φοίτησης στην οικεία Σχολή, όσο και με τον χρόνο ειδίκευσης, αλλά και με τον συνολικό χρόνο ενεργού απασχόλησης ενός ιατρού, δεδομένου ότι, σε αντιστάθμισμα της υποχρέωσης αυτής, οι στρατιωτικοί ιατροί έχουν τη δυνατότητα να ασκούν και ιδιωτικώς το ιατρικό επάγγελμα κατά τις εκτός υπηρεσίας τους ώρες (άρθρο 63 παρ. 4 του ν.δ/τος 1400/1073, πρβλ. ΕΣ Ολομ. 1139/2017, 4710/2015, 1815/2014).

10. Συνακόλουθα, οι ανωτέρω περιορισμοί τόσο της υποχρεωτικής παραμονής στο στράτευμα επί διπλάσιο διάστημα του εκάστοτε χρόνου φοίτησης, αλλά και για πέντε επιπλέον έτη για τους στρατιωτικούς ιατρούς που απέκτησαν ιατρική ειδικότητα, όσο και της συνακόλουθης υποχρέωσης καταβολής, αντίστοιχης με τους υπολειπόμενους μήνες, αποζημίωσης, σε περίπτωση πρόωρης αποχώρησης, δεν αντίκεινται στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1, 5 παρ. 1, 22 παρ. 4 και 25 παρ. 1 του Συντάγματος, ούτε στις υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α. και του άρθρου 1 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (ΕΣ Ολομ. 2143, 1139/2017, 4710/2015, 3655, 2313/2013).

11.1. Περαιτέρω, όσον αφορά, ειδικότερα, στους αξιωματικούς Υγειονομικού που αποστέλλονται από την υπηρεσία για εκπαίδευση ή λαμβάνουν εκπαιδευτική άδεια στο εξωτερικό, η υποχρέωση παραμονής τους στο στράτευμα για χρόνο

διπλάσιο εκείνου της εκπαίδευσής τους, που προβλέπεται από τις παραγράφους 3 και 6, αντίστοιχα, του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, συνιστά θεμιτό περιορισμό του δικαιώματος ελευθερίας επιλογής, άσκησης και αλλαγής επαγγέλματος, διότι αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση σκοπού υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος και δη στην αξιοποίηση από τις Ένοπλες Δυνάμεις των αναβαθμισμένων, μετά τη λήξη της εν λόγω εκπαίδευσης, υπηρεσιών τους, έτσι ώστε να διασφαλίζεται επαρκής στελέχωση των στρατιωτικών νοσηλευτικών ιδρυμάτων και των λοιπών μονάδων παροχής υγείας με εξειδικευμένους ιατρούς για μία επαρκή χρονική περίοδο σε σχέση με τις ανάγκες τους (πρβλ. ΕΣ Ολομ. 7408/2015). Εξάλλου, ο περιορισμός αυτός δεν θίγει τον πυρήνα του ως άνω δικαιώματος, αφού δεν εξικνείται μέχρι την απαγόρευση αποχώρησης από το στράτευμα, όπως ίσχυε υπό το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς, ούτε συνιστά καταναγκαστική εργασία, αφού η μετάβαση των αξιωματικών ιατρών στο εξωτερικό για εκπαίδευση δεν αποτελεί υποχρέωση, αλλά δυνατότητα που παρέχεται σε αυτούς, ενόψει της ιδιότητάς τους και χάρις στην υπηρεσιακή τους σχέση, προς τον σκοπό επαύξησης της επιστημονικής και επαγγελματικής τους κατάρτισης επ' ωφελεία πρωτίστως των Ενόπλων Δυνάμεων. Με δεδομένο δε ότι η χρήση της δυνατότητας αυτής εναπόκειται στην ελεύθερη επιλογή των ανωτέρω αξιωματικών, αυτοί οικειοθελώς υπάγονται, και μάλιστα σε χρόνο που διαθέτουν ήδη επαγγελματική ωριμότητα, στην - απορρέουσα από την εκμετάλλευση ακριβώς της ως άνω δυνατότητας - υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις για ορισμένο χρονικό διάστημα μετά το πέρας της εκπαίδευσής τους. Για τον ίδιο δε λόγο, ούτε η απορρέουσα από την αθέτηση της εν λόγω δέσμευσης υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης οδηγεί σε συνθήκες παροχής αναγκαστικής εργασίας στο στράτευμα, αφού απαιτείται απλώς η αποκατάσταση των

δαπανών, στις οποίες έχει υποβληθεί το Δημόσιο, προκειμένου να αποκτήσει εξειδικευμένα στελέχη για την κάλυψη των αναγκών του, καθώς και σ' αυτές που θα υποβληθεί για την αντικατάστασή τους. Εξάλλου, η κατά τα ανωτέρω υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις για χρόνο διπλάσιο της διάρκειας της πραγματοποιηθείσας εκπαίδευσης, όπως άλλωστε και η συνακόλουθη υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης σε περίπτωση παράβασης αυτής είναι εύλογες και δικαιολογημένες, δεν υπερακοντίζουν δε τον ως άνω σκοπό δημοσίου συμφέροντος και, συνεπώς, δεν αντίκεινται στην αρχή της αναλογικότητας, λαμβανομένου υπόψη ότι στους εν λόγω αξιωματικούς, κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους στο εξωτερικό, παρότι απομακρύνονται από τα καθήκοντα του στρατιωτικού ιατρού, παρέχονται τόσο μισθός, όσο και τα προνόμια κοινωνικής ασφάλισης, αλλά και επαγγελματικής ασφάλειας των στρατιωτικών (ΕΣ Ολομ. 1738/2016).

11.2. Από τις προπαρατεθείσες (βλ. σκ. 4) διατάξεις του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, ερμηνευόμενες σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, συνάγεται ότι, κατά την έννοια της παραγράφου 15 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, ο χρόνος, ο οποίος, κατά την παράγραφο 7 του άρθρου αυτού, διανύεται από τους αξιωματικούς ιατρούς για την απόκτηση της ιατρικής ειδικότητας, υποχρεωτικά με μέριμνα της υπηρεσίας, συνιστά χρόνο πραγματικής υπηρεσίας που πρέπει να προσμετρηθεί για τον υπολογισμό του πραγματικού χρόνου παραμονής τους στις Ένοπλες Δυνάμεις, καθόσον αυτοί κατά τη διάρκεια της ειδικότητας εξακολουθούν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε στρατιωτικά ή άλλα νοσηλευτικά ιδρύματα του Δημοσίου (ΕΣ Ολομ. 2143/2017, 2496/2015, 1244/2014, 2323/2013). Αντιθέτως, ο χρόνος των αμιγώς εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που προβλέπονται στις παραγράφους 3 και 6 του ίδιου ως άνω άρθρου, κατά τη διάρκεια

του οποίου οι αξιωματικοί ιατροί, είτε κατόπιν αποστολής τους από την υπηρεσία για εκπαίδευση στο εξωτερικό, είτε κατόπιν λήψης εκπαιδευτικής άδειας για τον ίδιο σκοπό, απομακρύνονται πλήρως από τα καθήκοντα του στρατιωτικού ιατρού, δεν συνιστά χρόνο πραγματικής υπηρεσίας και, κατά την έννοια της διάταξης του εδαφ. β' της παρ. 15 του άρθρου 64 του ν. 1400/1973, όπως ισχύει, δεν προσμετράται για τη συμπλήρωση της αναληφθείσας υποχρέωσης παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις. Η ερμηνεία δε αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι υπό το προϊσχύσαν νομοθετικό καθεστώς, ενώ οι αναφερόμενες στις παραγράφους 3, 4, 5, 6 και 8 περιπτώσεις του ν. 1400/1973, ήτοι αποστολή για εκπαίδευση στο εξωτερικό, φοίτηση σε ΑΕΙ και σε Τεχνικές Στρατιωτικές Σχολές της ημεδαπής, εκπαιδευτική άδεια για το εξωτερικό ή το εσωτερικό, ορίζονταν ρητά ως χρόνος εκπαίδευσης (βλ. παρ. 12 και 13), αντιθέτως ο χρόνος εξειδίκευσης, ήτοι ο χρόνος απόκτησης της ιατρικής ειδικότητας (βλ. παρ. 7), διακρινόταν απ' αυτές, μη θεωρούμενος ως χρόνος εκπαίδευσης. Επομένως, χρόνο πραγματικής υπηρεσίας, ο οποίος προσμετράται για τη συμπλήρωση της εν λόγω υποχρέωσης, αποτελεί αποκλειστικά και μόνον ο χρόνος αυτός απόκτησης της ιατρικής ειδικότητας της παρ. 7 του άρθρου 64 του ν. 1400/1973, ενώ ο πέραν αυτής χρόνος κάθε εκπαίδευσης του στρατιωτικού ιατρού στο εξωτερικό, έστω και στο συγκεκριμένο αντικείμενο της ήδη κτηθείσας ειδικότητάς του, κατ' ενάσκηση της δυνατότητας αυτού να απομακρυνθεί από τα καθήκοντά του, με σκοπό τη διεύρυνση των επιστημονικών-ιατρικών του γνώσεων και δεξιοτήτων επ' ωφελεία πρωτίστως της υπηρεσίας, δεν προσμετράται ως χρόνος πραγματικής υπηρεσίας για τη συμπλήρωση της αναλαμβανόμενης υποχρέωσης παραμονής στο στράτευμα (πρβλ. ΕΣ Ολομ. 1738/2016).

11.3. Εξάλλου, ο κατ' εφαρμογή του άρθρου 64 παρ. 15 εδ. β' του ν.δ/τος 1400/1973 μη συνυπολογισμός του χρόνου της εκπαίδευσης στο εξωτερικό για τη συμπλήρωση του υποχρεωτικού χρόνου παραμονής των αξιωματικών ιατρών στο στράτευμα, με δεδομένο ότι κατά τον χρόνο αυτόν οι ανωτέρω δεν προσφέρουν υπηρεσίες στις Ένοπλες Δυνάμεις, όχι μόνο δεν αντιβαίνει στις αρχές της ισότητας και της αναλογικότητας, αλλά αποτελεί εύλογο, αναγκαίο και πρόσφορο περιορισμό του δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας των αξιωματικών και της ελευθερίας τους για επιλογή του επαγγέλματός τους για την επίτευξη του σκοπού δημοσίου συμφέροντος που διώκεται να εξυπηρετηθεί με τη ρύθμιση αυτή, ήτοι της παραμονής των εκπαιδευμένων με μέριμνα των Ενόπλων Δυνάμεων αξιωματικών στις τάξεις τους για χρονικό διάστημα τέτοιο που να διασφαλίζεται η συνεχής στελέχωσή τους με εξειδικευμένους στρατιωτικούς ιατρούς. Υπό την αντίθετη εκδοχή, θα ανατρεπόταν ο ανωτέρω σκοπός δημοσίου συμφέροντος, καθόσον η εκ της ιδιότητας του αξιωματικού και χάρις στην υπηρεσιακή σχέση με τις Ένοπλες Δυνάμεις ληφθείσα εκπαίδευση στο εξωτερικό θα απέληγε στο να εξυπηρετεί πρωτίστως το προσωπικό συμφέρον των εκπαιδευόμενων αξιωματικών, ενώ οι Ένοπλες Δυνάμεις, παρά το γεγονός ότι επένδυσαν για μακρό χρονικό διάστημα στην εκπαίδευση των στελεχών τους, θα στερούνταν πρόωρα τις ποιοτικά αναβαθμισμένες, λόγω της εκπαίδευσής τους, υπηρεσίες, η παροχή των οποίων διασφαλίζεται μόνο με την παραμονή τους για ένα ελάχιστο χρονικό διάστημα μετά το πέρας της εκπαίδευσής τους (πρβλ. ΕΣ Ολομ. 1244/2014).

11.4. Συνακόλουθα, οι διατάξεις του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύουν, προβλέπουν αφενός υποχρέωση παραμονής των αξιωματικών ιατρών για χρόνο διπλάσιο εκείνου της εκπαίδευσής τους στο εξωτερικό (παρ. 3 και 6) και μη

προσμέτρηση του ως άνω διανυθέντος χρόνου για τη συμπλήρωση της αναλαμβανόμενης υποχρέωσης παραμονής στο στράτευμα (παρ. 15 εδάφ. β΄) και αφετέρου υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης με βάση τον υπολειπόμενο χρόνο, σε περίπτωση πρόωρης αποχώρησης (παρ. 16 εδάφ. α΄), δεν θίγουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (άρθρο 2 παρ. 1 Συντ.), ούτε αντιβαίνουν στις συνταγματικές αρχές της ισότητας (άρθρο 4 παρ. 1 Συντ.), της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, υπό την ειδικότερη έκφραση της ελεύθερης επιλογής, άσκησης και αλλαγής επαγγέλματος (άρθρο 5 παρ. 1 Συντ.), της απαγόρευσης άσκησης αναγκαστικής εργασίας (άρθρο 22 παρ. 4 Συντ.), καθώς και της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 Συντ.), λαμβανομένου, άλλωστε, υπόψη ότι το ίδιο το Σύνταγμα (άρθρο 56 παρ. 4) αναγνωρίζει εμμέσως τη δυνατότητα επιβολής τέτοιων περιορισμών. Για τους ίδιους λόγους, δεν αντίκεινται ούτε στις υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α., καθώς και 1 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη περί απαγόρευσης της αναγκαστικής εργασίας και περί προστασίας του δικαιώματος ελεύθερης επιλογής και αλλαγής επαγγέλματος (πρβλ. ΕΔΔΑ, Λαζαρίδης κατά Ελλάδας, απόφ. της 4.2.2016, Χίτος κατά Ελλάδα, απόφ. της 4.6.2015, ΕΣ Ολομ. 1768/2016, 1244/2014).

12. Τέλος, ως προς την οφειλόμενη υπέρ του Δημοσίου αποζημίωση λόγω πρόωρης αποχώρησης του στρατιωτικού από τις Ένοπλες Δυνάμεις, σύμφωνα με τη διάταξη του εδαφίου α΄ της παρ. 16 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο, αυτή υπολογίζεται κατά αντικειμενικό τρόπο, ως ίση με το γινόμενο του βασικού μισθού του βαθμού που κατέχει ο εξερχόμενος αξιωματικός επί τον αριθμό των υπολειπομένων μηνών υποχρεωτικής παραμονής του. Εξάλλου, ως βασικός μισθός του κατεχομένου βαθμού, που λαμβάνεται υπόψη για τον υπολογισμό

της καταβλητέας αποζημίωσης, νοείται ο προβλεπόμενος από τις οικείες μισθολογικές διατάξεις μισθός ενεργείας του βαθμού που φέρει ο στρατιωτικός κατά τον χρόνο εξόδου του από την υπηρεσία του. Δεν λαμβάνονται δε υπόψη τυχόν μισθολογικές προαγωγές που χορηγούνται με βάση ιδιαίτερα προσωπικά χαρακτηριστικά, όπως είναι ο χρόνος συνολικής πραγματικής στρατιωτικής υπηρεσίας (βλ. άρθρο 6 του ν. 2338/2000, Α' 179, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 37 του ν. 3016/2002, Α' 110), καθόσον αυτές δεν συνεπάγονται βαθμολογική προαγωγή (ΕΣ Ολομ. 2143/2017, 4710, 4218, 2491/2015).

13. Περαιτέρω, στην ειδικότερη περίπτωση πρόωρης αποχώρησης αξιωματικού ιατρού που έχει εκπαιδευθεί στο εξωτερικό με δαπάνη του Δημοσίου, προβλέπεται με την παράγραφο 16 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, η επιβολή σωρευτικά υποχρέωσης αποζημίωσης, με βάση τόσο τον υπολειπόμενο χρόνο υποχρεωτικής παραμονής (εδάφ. α'), όσο και το ύψος της δαπάνης, στην οποία υποβλήθηκε το Δημόσιο για την εν λόγω εκπαίδευσή του (εδάφ. β'). Σκοπός του νομοθέτη με τη θέσπιση της πρόσθετης αυτής αποζημίωσης, η οποία, μάλιστα, αντιστοιχεί στο επακριβώς καθορισμένο ποσό των σχετικών εξόδων, είναι η αποκατάσταση της συνολικής οικονομικής επιβάρυνσης που προκύπτει για το Δημόσιο από τη μη τήρηση εκ μέρους του αξιωματικού της υποχρέωσης παραμονής του στο στράτευμα για ορισμένο χρονικό διάστημα, ως οικονομικό αντιστάθμισμα της υψηλού κόστους επένδυσης του Δημοσίου στο πρόσωπό του, προς δημιουργία υψηλής, αντίστοιχα, εξειδίκευσης στρατιωτικού ιατρού, τις υπηρεσίες του οποίου στερείται έτσι πρόωρα και αιφνιδιαστικά. Άλλωστε, υπό την αντίθετη εκδοχή, η εν λόγω κατηγορία στρατιωτικών ιατρών, ενόψει της προνομιακής μεταχείρισής της, θα ετίθετο αδικαιολόγητα σε ευμενέστερη θέση έναντι εκείνων που έχουν εκπαιδευθεί

στο εξωτερικό με σχεδιασμό μεν του Δημοσίου, αλλά με δική τους δαπάνη, καθόσον, μολονότι και οι τελευταίοι αυτοί αποκτούν επιπλέον επαγγελματικά προσόντα με μέριμνα της υπηρεσίας τους, εντούτοις δεν επιβαρύνουν με πρόσθετες δαπάνες το Δημόσιο. Εκ τούτων παρέπεται ότι η θέσπιση της πρόσθετης αυτής υποχρέωσης τελεί σε εύλογη σχέση αναλογίας με τον επιδιωκόμενο σκοπό δημοσίου συμφέροντος, καθώς η ζημία που υφίσταται το Δημόσιο από τη διάψευση της προσδοκίας του να αποδώσει η συγκεκριμένη επένδυσή του για το χρονικό διάστημα που είχε προγραμματίσει, είναι ακόμη μεγαλύτερη, ενόψει ακριβώς της ως άνω πρόσθετης οικονομικής επιβάρυνσής του και κατά το μέτρο αυτής.

14. Συναφώς, η θέσπιση της υποχρέωσης επιστροφής του συνόλου των εξόδων, στα οποία υποβλήθηκε το Δημόσιο για την εκπαίδευση του στρατιωτικού ιατρού στο εξωτερικό, παρίσταται, επίσης, δικαιολογημένη, καθώς το Δημόσιο δεν μπορεί πλέον να επωφεληθεί από τις αναβαθμισμένες υπηρεσίες του για το συνολικό, αντίστοιχα, χρονικό διάστημα που είχε προγραμματίσει. Εξάλλου, ο κατά τα ανωτέρω καθορισμός του ύψους της εν λόγω δαπάνης, στο μέτρο που καλύπτει στο σύνολό του το πραγματικό κόστος εκπαίδευσης του στρατιωτικού ιατρού στο εξωτερικό, χωρίς να καταλείπεται στη διοίκηση η δυνατότητα να λάβει υπόψη της τον χρόνο της εκ της ως άνω αιτίας υποχρεωτικής παραμονής, που αυτός έχει τυχόν εκπληρώσει μετά την επάνοδό του στην υπηρεσία, και να μειώσει, αντίστοιχα, το ποσό του καταλογισμού, τελεί σε εύλογη σχέση αναλογίας με τον επιδιωκόμενο σκοπό δημοσίου συμφέροντος, διότι εν προκειμένω τηρείται μία δίκαιη ισορροπία μεταξύ της ως άνω ζημίας του Δημοσίου από την πρόωρη αποχώρηση του στρατιωτικού ιατρού και τη συνακόλουθη υποχρέωση αυτού για την πλήρη αποκατάστασή της αφενός και των προνομίων που αυτός αποκτά με την εκπαίδευσή του στην αλλοδαπή αφετέρου.

15.1. Ειδικότερα, όπως έγινε δεκτό ανωτέρω (σκ. 13), η αποκατάσταση της συνολικής οικονομικής επιβάρυνσης που προκύπτει για το Δημόσιο από τη μη τήρηση εκ μέρους του αξιωματικού Υγειονομικού που έχει εκπαιδευθεί στο εξωτερικό, της υποχρέωσης παραμονής του στο στράτευμα για το χρονικό διάστημα που αυτό είχε προγραμματίσει, συνιστά το οικονομικό αντιστάθμισμα της υψηλού κόστους επένδυσης του Δημοσίου στο πρόσωπό του, προς απόκτηση στρατιωτικού υψηλής, αντίστοιχα, εξειδίκευσης, η αντικατάσταση του οποίου προς κάλυψη των υπηρεσιακών αναγκών κατά τον εναπομείναντα χρόνο, είναι, σε κάθε περίπτωση, ιδιαίτερα δυσχερής. Ωστόσο, ως προς την έκταση της συγκεκριμένης ζημίας του Δημοσίου από την απώλεια των εξειδικευμένων υπηρεσιών του στρατιωτικού ιατρού και τη συνδεδεμένη με αυτήν υποχρέωση επιστροφής της δαπάνης εκπαίδευσής του στο εξωτερικό, η διάρκεια του υπολειπόμενου χρόνου υποχρεωτικής παραμονής του στο Σώμα δεν ασκεί επιρροή. Και τούτο, διότι με την καταβολή συγκεκριμένου ποσού για κάθε εκπαιδευόμενο στην αλλοδαπή, οι Ένοπλες Δυνάμεις προσβλέπουν στην κατά τούτο επαρκή στελέχωσή τους για ολόκληρο το προβλεπόμενο και εύλογο, κατά τα ήδη κριθέντα (βλ. σκ. 10 και 11.1), χρονικό διάστημα υποχρεωτικής παραμονής του στο στράτευμα. Σε περίπτωση δε πρόωρης αποχώρησής του, η ζημία που υφίσταται το Δημόσιο από τη ματαίωση του ως άνω σκοπού, ενόψει και του υψηλού κόστους της συγκεκριμένης επένδυσής του, παρίσταται ιδιαίτερα σοβαρή. Αντίθετη ερμηνευτική εκδοχή, σύμφωνα με την οποία θα γινόταν δεκτός αναλογικός, με βάση τον εναπομείναντα χρόνο υποχρεωτικής παραμονής, περιορισμός του ποσού της δαπάνης εκπαίδευσης στο εξωτερικό, που καλείται να επιστρέψει ο προώρως αποχωρήσας αξιωματικός, πέραν του ότι θα αποδυνάμωνε τη λειτουργία της εν λόγω υποχρέωσης και ως αντικινήτρου, θα αντέβαινε στον ως άνω σκοπό του νομοθέτη

περί αξιοποίησης από τις Ένοπλες Δυνάμεις του κατά τα ανωτέρω εκπαιδευμένου, με πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση του Δημοσίου, προσωπικού για μία επαρκή χρονική περίοδο σε σχέση με τις ανάγκες τους και εν τέλει της διασφάλισης της συνεχούς στελέχωσής τους με εξειδικευμένους αξιωματικούς ιατρούς, ώστε οι υγειονομικές τους μονάδες να είναι σε επιχειρησιακή ετοιμότητα ανά πάσα στιγμή, λαμβανομένου μάλιστα υπόψη και ότι δεν είναι εκ των προτέρων γνωστό εάν και πότε θα αποχωρήσει ο αξιωματικός ιατρός, ώστε να είναι δυνατή η πρόβλεψη αντιμετώπισης των συγκεκριμένων αναγκών που θα ανακύψουν κατά το υπολειπόμενο χρονικό διάστημα της υποχρεωτικής παραμονής του. Ως εκ τούτου, καθίσταται δυσχερής η αποτροπή των τυχόν δυσμενών συνεπειών για τη λειτουργία του συστήματος παροχής υπηρεσιών υγείας των Ενόπλων Δυνάμεων από την πρόωγη αποχώρηση του συγκεκριμένου εξειδικευμένου στελέχους. Πολλώ δε μάλλον, στην περίπτωση των εξειδικευμένων στρατιωτικών ιατρών, οι οποίοι έχουν μετεκπαιδευθεί στο αντικείμενο της ήδη κτηθείσας ειδικότητάς τους, με μέριμνα και δαπάνη του Δημοσίου, σε εκπαιδευτικά ιδρύματα υψηλών προδιαγραφών του εξωτερικού, με σκοπό την επιστημονική αναβάθμισή τους και εν τέλει την αναβάθμιση, αντίστοιχα, των παρεχόμενων από τις Ένοπλες Δυνάμεις υπηρεσιών υγείας στους δικαιούχους αυτών, καθόσον πράγματι η άμεση αντικατάσταση των ανωτέρω για το εναπομείναν, έστω και περιορισμένο, χρονικό διάστημα, με στελέχη εξίσου εκπαιδευμένα και ικανά να αντιμετωπίσουν με την ίδια αποτελεσματικότητα τα σχετικά περιστατικά, παρίσταται, αν όχι αδύνατη, τουλάχιστον εξαιρετικά δυσχερής, αφού δεν μπορεί εκ των προτέρων να προγραμματιστεί. Επομένως, στην περίπτωση πρόωγης αποχώρησης των ανωτέρω αξιωματικών, η σοβαρότητα της ανατροπής του προγραμματισμού του Δημοσίου από την αιφνιδιαστική διακοπή της δέσμευσής τους

με την υπηρεσία είναι ακόμη μεγαλύτερη, λόγω ακριβώς της ως άνω ειδικής επιστημονικής και επαγγελματικής τους κατάρτισης. Αντίστοιχη δε παρίσταται η σοβαρότητα της αθέτησης της υποχρέωσης παραμονής τους στο Σώμα (πρβλ. ΕΔΔΑ, Χίτος κατά Ελλάδα, σκ. 79), λόγω ακριβώς της ανάληψης από το Δημόσιο της ευθύνης όχι μόνο για τον σχεδιασμό, αλλά και για την κάλυψη των εξόδων της εν λόγω ανωτέρου επιπέδου κατάρτισής τους. Άλλωστε, σχετική κλιμάκωση προβλέπεται ήδη στο πλαίσιο του προσδιορισμού της προβλεπόμενης στο εδάφ. α' της παρ. 16 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973 αποζημίωσης, με κριτήριο ακριβώς τον υπολειπόμενο χρόνο υποχρεωτικής παραμονής, η εφαρμογή του οποίου, όπως έγινε ήδη δεκτό (βλ. σκ. 9.2), οδηγεί σε αναλογική μείωση του οφειλόμενου ποσού.

15.2. Επιπροσθέτως, η υποχρέωση καταβολής του συνόλου της δαπάνης εκπαίδευσης στο εξωτερικό προβλέπεται από τον νόμο ως συνέπεια της αθέτησης της, σε κάθε περίπτωση οικειοθελώς αναληφθείσας υποχρέωσης παραμονής στο στράτευμα για ορισμένο χρόνο (πρβλ. ΕΔΔΑ, Χίτος κατά Ελλάδα, σκ. 79) και είναι, ως εκ τούτου, εκ των προτέρων γνωστή στους αξιωματικούς ιατρούς, οι οποίοι, ασκώντας τη σχετική δυνατότητα που τους παρέχεται υπό το καθεστώς του τροποποιημένου πλέον π.δ/τος 1400/1973, αποφασίζουν να θέσουν τέλος στους δεσμούς τους με την υπηρεσία. Η αποζημίωση δε αυτή, η οποία, ανεξαρτήτως του ότι λειτουργεί και ως αντικίνητρο για τον περιορισμό των πρόωρων αποχωρήσεων των εκπαιδευθέντων στο εξωτερικό με δαπάνη του Δημοσίου, έχει σαφώς αποκαταστατικό χαρακτήρα (βλ. σκ. 7) και αποτελεί πρόσφορο και αναγκαίο μέσο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, ευλόγως περιλαμβάνει το σύνολο των σχετικών εξόδων, καθόσον οι ανωτέρω όχι μόνο λαμβάνουν υψηλού επιπέδου εκπαίδευση με μέριμνα των Ενόπλων Δυνάμεων, ενώ ταυτοχρόνως τους

καταβάλλεται μισθός και τους παρέχονται τα προνόμια κοινωνικής ασφάλισης, αλλά και επαγγελματικής ασφάλειας που έχουν οι επαγγελματίες στρατιωτικοί, αλλά απολαύουν ένα επιπλέον προνόμιο, που εν προκειμένω είναι και το πιο καθοριστικό. Ότι, δηλαδή, οι Ένοπλες Δυνάμεις αναλαμβάνουν όχι μόνο τον σχεδιασμό, αλλά και το κόστος της πολυδάπανης αυτής εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα η εν λόγω κατηγορία, που απολαύει του προνομίου της δωρεάν κατ' ουσίαν εκπαίδευσης στο εξωτερικό, να περιέρχεται σε εξαιρετικά ευμενέστερη θέση όχι μόνο σε σχέση με τους πολίτες-ιατρούς, αλλά και με τους λοιπούς αξιωματικούς ιατρούς που έχουν επίσης εκπαιδευθεί στο εξωτερικό, αλλά με δική τους δαπάνη. Και τούτο, σε συνάρτηση και με τα επιπλέον προσωπικά επαγγελματικά οφέλη που αποκομίζουν με την πρόσθετη αυτή οικονομική επιβάρυνση του Δημοσίου, τα οποία μπορούν να αξιοποιήσουν προς το συμφέρον τους τόσο στον δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Η επωφελής δε αξιοποίηση των αυξημένων επαγγελματικών τους προσόντων, χάρις στην ως άνω ληφθείσα εξειδικευμένη εκπαίδευση στην αλλοδαπή, συνδέεται, πρωτίστως, με την εξασφάλιση αξιόλογων απολαβών τόσο κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στην υπηρεσία, μετά τη λήξη της εν λόγω εκπαίδευσής τους και την επάνοδό τους στην ημεδαπή, αφού έχουν τη δυνατότητα να ασκούν και ιδιωτικώς το ιατρικό επάγγελμα εκτός του ωραρίου εργασίας τους, εκμεταλλευόμενοι, μάλιστα, τη δημιουργία επαγγελματικής φήμης και πελατολογίου με χρήση των υποδομών του Δημοσίου, όσο και μετά την αποχώρησή τους από αυτό, ως εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα. Το τελευταίο αυτό, άλλωστε, συνιστά ένα πλεονέκτημα, που προφανώς βαρύνει ιδιαίτερα και προκρίνεται από τον στρατιωτικό ιατρό, κατά τη λήψη της σχετικής απόφασης για διακοπή της υπηρεσιακής του δέσμευσης, έναντι της επιστροφής του

συνόλου των εξόδων, στα οποία υποβλήθηκε το Δημόσιο για τη συγκεκριμένη εκπαίδευσή του.

15.3. Ενόψει των ανωτέρω, η επίμαχη διάταξη του άρθρου 64 παρ. 16 εδάφ. β' του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, η οποία αποτυπώνει τη βούληση του νομοθέτη, ύστερα από στάθμιση στο δικό του επίπεδο των αντιτιθέμενων θεμιτών συμφερόντων, να θέσει ένα γενικό κανόνα περί επιστροφής, σε περίπτωση πρόωρης αποχώρησης των αξιωματικών, του συνόλου των δαπανών, στις οποίες τυχόν υποβλήθηκε το Δημόσιο για την εκπαίδευσή τους στο εξωτερικό, ανεξαρτήτως του υπολειπόμενου χρόνου παραμονής τους στο στράτευμα, στο μέτρο που αφορά τουλάχιστον στους στρατιωτικούς ιατρούς, τελεί σε εύλογη σχέση αναλογίας με την όλη κλίμακα των επιδιωκόμενων σκοπών δημοσίου συμφέροντος του εν λόγω ειδικού συστήματος αποζημίωσης. Συνεπώς, δεν αντίκειται στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 25 παρ. 1 του Συντάγματος, ούτε, συναφώς, στις υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α. και 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου αυτής (πρβλ. ΕΔΔΑ, Λαζαρίδης κατά Ελλάδα, σκ. 17 επ., Χίτος κατά Ελλάδα, σκ. 101 επ., ΕΣ Ολομ. 2143/2017, 4710/2015, 1244/2014, 3655/2013). Συνακόλουθα, εφόσον η σχετική στάθμιση στο νομοθετικό επίπεδο κρίνεται εύλογη, δεν τίθεται ζήτημα συμβατότητας με τις ως άνω συνταγματικές και λοιπές υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις από την ευθεία εφαρμογή του κανόνα που προέκυψε από τη στάθμιση αυτή σε συγκεκριμένη, εξατομικευμένη περίπτωση (πρβλ. ΕΣ Ολομ. 1139/2017).

16. Στην υπό κρίση υπόθεση, το δικάσαν Τμήμα, με την προσβαλλόμενη απόφασή του, κατά την αναιρετικώς ανέλεγκτη περί τα πράγματα κρίση του, δέχθηκε τα εξής: Ο εκκαλών και ήδη αναιρεσειών αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή

Αξιωματικών Σωμάτων – Σ.Σ.Α.Σ. (Τμήμα Ιατρικής) στις 17.9.1990, οπότε ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός (ΥΙ) και ανέλαβε, κατά το άρθρο 64 παρ. 1 του ν.δ/τος 1400/1973, υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις για χρονικό διάστημα διπλάσιο του χρόνου φοίτησής του, ήτοι 12 έτη. Κατά το χρονικό διάστημα από 14.2.1993 έως 22.6.1999, ήτοι για 6 έτη, 4 μήνες και 8 ημέρες, έκανε ειδικότητα στη ρευματολογία, αναλαμβάνοντας πρόσθετη υποχρέωση παραμονής 5 ετών, ενώ κατά το διάστημα από 14.8.2002 έως 1.9.2003, ήτοι για 1 έτος και 18 ημέρες, μετεκπαιδεύτηκε στο εξωτερικό (...) με έξοδα της υπηρεσίας του, κατόπιν εκπαιδευτικής άδειας, και ανέλαβε επιπρόσθετη υποχρέωση παραμονής εκ 2 ετών, 1 μηνός και 6 ημερών, της συνολικώς αναληφθείσας υποχρέωσης παραμονής του ανερχομένης σε 19 έτη, 1 μήνα και 6 ημέρες. Κατ' αποδοχή της από 13.11.2009 αίτησής του, τέθηκε σε αποστρατεία με τον βαθμό του Συνταγματάρχη, στον οποίο προήχθη με το από .....2010 προεδρικό διάταγμα αποστρατείας του (ΦΕΚ Γ' .../.....2010) και στις 7.7.2010 διαγράφηκε από τις τάξεις του Στρατού. Δεδομένης δε της κατά τα προεκτεθέντα αναληφθείσας από τον ανωτέρω υποχρέωσης παραμονής, εκδόθηκε, κατ' επίκληση του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, η .../11.12.2010 πράξη του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Στρατού (Διεύθυνση Οικονομικού/3^α), με την οποία καταλογίστηκε αυτός με το ποσό των 195.960 ευρώ, το οποίο αντιστοιχεί στο γινόμενο του βασικού μισθού Συνταγματάρχη πλέον 2/3 της διαφοράς του βασικού μισθού του Ταξίαρχου που ελάμβανε κατά την έξοδό του από την ενεργό υπηρεσία, επί το, κατά το Γ.Ε.Σ., υπολειπόμενο χρονικό διάστημα υποχρεωτικής παραμονής του σ' αυτή, από 6 έτη, 8 μήνες και 14 ημέρες (1438 ευρώ X 80 (κατά στρογγυλοποίηση) μήνες = 115.040,00 ευρώ), πλέον ποσού 80.920 ευρώ

που αντιστοιχεί στα έξοδα εκπαίδευσής του στο εξωτερικό (σχετ. το .../4.10.2010 έγγραφο της Διεύθυνσης Μόνιμου Στρατιωτικού Προσωπικού/4^α).

17. Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση κρίθηκε ότι για τον υπολογισμό του συνολικού χρόνου της πραγματικής υπηρεσίας του αναιρεσειόντος έπρεπε να ληφθεί υπόψη και ο χρόνος της εξειδίκευσης αυτού στη ρευματολογία (6 έτη, 4 μήνες και 8 ημέρες). Με τον συνυπολογισμό δε και του ανωτέρω χρονικού διαστήματος ο χρόνος πραγματικής υπηρεσίας του ανερχόταν συνολικά σε δεκαοκτώ (18) έτη και εννέα (9) μήνες και το υπολειπόμενο χρονικό διάστημα υποχρεωτικής παραμονής του στο στράτευμα σε τέσσερις (4) μήνες και έξι (6) ημέρες, δεδομένης της προαναφερθείσας εκ 19 ετών, 1 μηνός και 6 ημερών αναληφθείσας υποχρέωσής του. Με βάση την παραδοχή αυτή περιορίστηκε το ποσό του καταλογισμού στις ογδόντα έξι χιλιάδες εξακόσια εβδομήντα δύο ευρώ (86.672 ευρώ), αναλυόμενο ειδικότερα σε: α) ποσό 5.752 ευρώ, που αντιστοιχεί στον ως άνω υπολογιζόμενο υπολειπόμενο χρόνο παραμονής του αναιρεσειόντος στο στράτευμα (1.438 X 4 μήνες) και β) ποσό 80.920 ευρώ, που αντιστοιχεί στη δαπάνη μετεκπαίδευσής του στο εξωτερικό.

18. Ήδη, με την υπό κρίση αίτηση, ο αναιρεσειών προβάλλει ειδικότερα ότι, κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 64 παρ. 7 και 15 εδάφ. β' του ν.δ/τος 1400/1973 και δη κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας και του άρθρου 1 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, το δικάσαν Τμήμα δέχθηκε ότι ο χρόνος εκπαίδευσής του στη ... δεν μπορεί να προσμετρηθεί στον συνολικό χρόνο πραγματικής υπηρεσίας του. Και τούτο, διότι, αφού έκρινε, σύμφωνα με τις ανωτέρω υπερνομοθετικές ισχύος αρχές, ότι ο χρόνος απόκτησης της ειδικότητάς του στη ρευματολογία στην ημεδαπή αποτελεί χρόνο πραγματικής υπηρεσίας, θα έπρεπε, για την ταυτότητα του νομικού λόγου, να δεχθεί το ίδιο και για τον χρόνο

μετεκπαίδευσής του στο αντικείμενο της ως άνω ειδίκευσής του. Ο ανωτέρω λόγος αναίρεσης πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος, διότι ως χρόνος εξειδίκευσης, κατά την έννοια της διάταξης της παρ. 7 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, ο οποίος συνιστά, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στη σκέψη 11.2, χρόνο πραγματικής υπηρεσίας, νοείται αποκλειστικά και μόνον ο χρόνος απόκτησης από τον στρατιωτικό ιατρό της βασικής ειδικότητας, από την οποία και ευλόγως απορρέει πρόσθετη υποχρέωση παραμονής στο στράτευμα πέντε ετών (βλ. σκ. 10), ενώ ο πέραν αυτής χρόνος μετεκπαίδευσης στο εξωτερικό, ενόψει του ότι δεν συνιστά αναγκαίο στάδιο για την ολοκλήρωση της διαδικασίας απόκτησης ειδικότητας, αλλά συμπληρωματική ειδική εκπαίδευση σε επιμέρους τομείς της ήδη αποκτηθείσας ειδικότητας, συνιστά αμιγώς χρόνο εκπαίδευσης, μακριά από τα στρατιωτικά του καθήκοντα στις υγειονομικές μονάδες των Ενόπλων Δυνάμεων ως ειδικευμένου πλέον ιατρού. Άλλωστε, για την εν λόγω εκπαίδευση χορηγήθηκε στον αναιρεσείοντα σχετική άδεια απουσίας από την υπηρεσία, κατόπιν δικής του πρωτοβουλίας, με σκοπό την επιστημονική αναβάθμισή του επωφελεία πρωτίστως των Ενόπλων Δυνάμεων, για τον λόγο δε αυτόν, άλλωστε, ευλόγως απορρέει από αυτή επιπρόσθετη υποχρέωση παραμονής στο στράτευμα για χρονικό διάστημα διπλάσιο της διάρκειάς της, κατ' εφαρμογή της διάταξης της παρ. 6 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973 (βλ. σκ. 11.1). Παρέπεται ότι, εφόσον απόκτηση ειδικότητας και μετεκπαίδευση, έστω και αν αφορούν στο ίδιο επιστημονικό-ιατρικό αντικείμενο, δεν αποτελούν ταυτόσημες, ως προς τη νομική αξιολόγησή τους, έννοιες, όπως εσφαλμένως υπολαμβάνει ο αναιρεσείων, ορθώς με την αναιρεσιβαλλομένη δεν υπολογίστηκε ως χρόνος πραγματικής υπηρεσίας του αναιρεσείοντος το χρονικό διάστημα, κατά το οποίο αυτός μετεκπαιδεύτηκε στη ..., κατ' εφαρμογή του άρθρου 64 παρ. 15 εδ. β' του

ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, στο οποίο ρητώς ορίζεται ότι ο χρόνος εκπαίδευσης δεν προσμετράται για τη συμπλήρωση της αναλαμβανόμενης υποχρέωσης παραμονής. Τούτο δε, ενόψει και του ότι, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στις σκέψεις 11.3 και 11.4, ο μη συνυπολογισμός κατά τα ανωτέρω του διανυθέντος χρόνου εκπαίδευσης στον χρόνο πραγματικής υπηρεσίας του προώρως αποχωρήσαντος στρατιωτικού δεν αντίκειται στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1, άρθρο 4 παρ. 1, 5 παρ. 1, 22 παρ. 4 και 25 παρ. 1 του Συντάγματος, ούτε, συναφώς, στις υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α., καθώς και 1 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, καθόσον συνιστά θεμιτό περιορισμό του δικαιώματός του για ελεύθερη επιλογή, άσκηση και αλλαγή επαγγέλματος, που τελεί σε δίκαιη σχέση αναλογίας με τον σκοπό υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος που εξυπηρετεί η εν λόγω ρύθμιση, ήτοι την παραμονή των εκπαιδευμένων με μέριμνα των Ενόπλων Δυνάμεων αξιωματικών στις τάξεις τους για χρονικό διάστημα τέτοιο που να διασφαλίζεται η συνεχής στελέχωσή τους με εξειδικευμένους στρατιωτικούς ιατρούς. Τούτο δε ισχύει, έτι μάλλον, στην περίπτωση της εκπαιδευτικής άδειας, η οποία όχι μόνο δεν έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα, όπως εσφαλμένως υπολαμβάνει ο αναιρεσείων, αλλά λαμβάνεται κατόπιν πρωτοβουλίας του ίδιου του αξιωματικού, κατ' ενάσκηση της σχετικής δυνατότητας που του παρέχει η νομοθεσία για την επιστημονική και, κατ' επέκταση, επαγγελματική αναβάθμισή του.

19. Συναφώς, το δικάσαν Τμήμα, δεχόμενο σιγή ότι ορθώς η διοίκηση δεν έλαβε υπόψη τις συνθήκες μετεκπαίδευσης του αναιρεσείοντος στην ειδικότητά του σε νοσοκομεία της αλλοδαπής, ώστε να προσμετρήσει τον χρόνο αυτής στον συνολικό χρόνο για τη συμπλήρωση της ανειλημμένης υποχρέωσης παραμονής του στο στράτευμα, ορθώς ερμήνευσε και εφάρμοσε το άρθρο 64 παρ. 15 εδ. β' του

ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, καθόσον, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στην προηγούμενη σκέψη, κρίσιμο είναι ότι αυτός κατά τον χρόνο της μετεκπαίδευσης απομακρύνθηκε πλήρως από την άσκηση των καθηκόντων του σε νοσηλευτικά ιδρύματα των Ενόπλων Δυνάμεων ως ειδικευμένου ιατρού. Ως εκ τούτου, ο σχετικός λόγος αναίρεσης περί εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής της ως άνω διάταξης, πρέπει, και κατά το σκέλος αυτό, να απορριφθεί ως αβάσιμος. Για τον ίδιο λόγο, άλλωστε, ο αορίστως, σε κάθε περίπτωση, προβληθείς με την έφεση ισχυρισμός του ήδη αναιρεσείοντος ότι η διοίκηση μη λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες μετεκπαίδευσής του στην ειδικότητά του σε νοσοκομείο της αλλοδαπής, ώστε να προσμετρήσει τον χρόνο αυτής στον συνολικό χρόνο για τη συμπλήρωση της ανειλημμένης υποχρέωσης παραμονής του στο στράτευμα, πλανήθηκε περί τα πράγματα κατά τούτο, ενόψει του μη ουσιώδους, σύμφωνα με όσα έγιναν προηγουμένως δεκτά, χαρακτήρα του, δεν έχρηξε ειδικής απάντησης από το δικάσαν Τμήμα, όπως αβασίμως αυτός προβάλλει με την υπό κρίση αίτηση. Και τούτο, ανεξαρτήτως του ότι η πλάνη περί τα πράγματα, στο μέτρο που βάλλει κατά της ουσιαστικής κρίσης της προσβαλλόμενης απόφασης, απαραδέκτως προβάλλεται στην κατ' αναίρεση δίκη (πρβλ. ΕΣ Ολομ. 3850/2014).

20. Περαιτέρω, απορριπτέος τυγχάνει και ο λόγος αναίρεσης περί εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής από το Τμήμα των διατάξεων του άρθρου 64 παρ. 7 και 15 εδάφ. β' του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, σε συνδυασμό με την αρχή της ισότητας, υπό την ειδικότερη αιτίαση ότι δεν έλαβε υπόψη ότι στους ιατρούς που υπηρετούν στους άλλους κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων, η Διοίκηση προσμετρά ως πραγματικό χρόνο της ανειλημμένης υποχρέωσης παραμονής τους στην υπηρεσία τον χρόνο μετεκπαίδευσης στην αποκτηθείσα από αυτούς ειδικότητα, καθόσον,

ανεξαρτήτως του ουσία βάσιμου του εν λόγω ισχυρισμού, σε κάθε περίπτωση, δεν ασκεί εν προκειμένω επιρροή, ενόψει της αρχής ότι δεν υπάρχει ισότητα στην παρανομία (ΣτΕ 2057/2008). Άλλωστε, ούτε η επικαλούμενη από τον αναιρεσείοντα αναγνώριση από τη Διοίκηση του χρόνου της μετεκπαίδευσης τόσο των αξιωματικών ιατρών που υπηρετούν στους άλλους κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων, όσο και των απασχολούμενων υπό τις ίδιες συνθήκες ιατρών του Ε.Σ.Υ., αλλά και των λοιπών ειδικοτήτων αξιωματικών του Υγειονομικού Σώματος που μεταβαίνουν για μεταπτυχιακές σπουδές στο εξωτερικό, ως χρόνου πραγματικής «δημόσιας» υπηρεσίας, ασκεί εν προκειμένω επιρροή. Τούτο δε, καθόσον η αναγνώριση αυτή, ως αφορώσα στη μισθολογική και βαθμολογική εξέλιξη των ανωτέρω, καθώς και στον υπολογισμό της συντάξιμης υπηρεσίας αυτών, σύμφωνα με τις οικείες μισθολογικές και συνταξιοδοτικές, αντίστοιχα, διατάξεις, ουδόλως σχετίζεται με το ζήτημα της εκπλήρωσης της υποχρέωσης παραμονής των αξιωματικών στο στράτευμα, το οποίο και ρυθμίζεται ειδικώς με τις επίμαχες διατάξεις του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973 (πρβλ. ΕΣ Ολομ. 1738/2016, 1244/2014).

21. Με την υπό κρίση αίτηση, και κατ' εκτίμηση αυτής, προβάλλεται, περαιτέρω, ότι, κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 1 του ν. 3257/2004 και κατά παράβαση των αρχών της αναλογικότητας και της προστατευόμενης εμπιστοσύνης του διοικουμένου, στο εν λόγω άρθρο προσδόθηκε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ανεπίτρεπτη αναδρομικότητα, αν και εισάγει δυσμενέστερο καθεστώς σε σχέση με το προϊσχύσαν του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, στο οποίο είχε υπαχθεί ο αναιρεσείων κατά την εισαγωγή του στη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (Σ.Σ.Α.Σ.), οπότε και ανέλαβε την υποχρέωση παραμονής του στις Ένοπλες Δυνάμεις. Ειδικότερα, υποστηρίζει ότι υπό

το νομοθετικό αυτό καθεστώς δεν υφίστατο διάταξη ανάλογου περιεχομένου με αυτή του εδαφίου β΄ της παραγράφου 15 του εν λόγω άρθρου, όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το ως άνω άρθρο 1 του ν. 3257/2004, σύμφωνα με την οποία ο χρόνος εκπαίδευσης δεν προσμετράται για τη συμπλήρωση της αναλαμβανόμενης υποχρέωσης, με συνέπεια την επί μακρό χρόνο δημιουργία σε αυτόν της εύλογης πεποίθησης ότι, συνυπολογιζομένου ως χρόνου πραγματικής υπηρεσίας και του χρόνου μετεκπαίδευσής του στη ..., αυτός είχε εκπληρώσει την υποχρέωση παραμονής του στο στράτευμα. Πεποίθηση, η οποία, κατά τους ισχυρισμούς του, μετά την υποβολή της αίτησης αποστρατείας του, ανατράπηκε αιφνιδίως, με την επιβολή εις βάρος του από τη Διοίκηση της υποχρέωσης καταβολής της επίμαχης αποζημίωσης.

22.1. Ο ως άνω λόγος αναίρεσης είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, διότι η διάταξη του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973 έπαυσε να ισχύει μετά την αντικατάστασή της με το άρθρο 1 του ν. 3257/2004, το οποίο, κατά την αληθή έννοια αυτού, δεν έχει αναδρομική ισχύ, αλλά εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις των στρατιωτικών που παραιτούνται μετά την έναρξη ισχύος του (30.7.2004), ανεξαρτήτως του χρόνου ανάληψης της υποχρέωσης παραμονής τους στο στράτευμα, πολλώ δε μάλλον του χρόνου εισόδου αυτών στην οικεία στρατιωτική Σχολή, δεδομένου, άλλωστε, και του ότι δεν υφίσταται μεταβατική διάταξη, η οποία να ρυθμίζει άλλως τον χρόνο και την έκταση ισχύος του. Εξάλλου, με την ανωτέρω νομοθετική ρύθμιση δεν παραβιάζεται η αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης, διότι, σε κάθε περίπτωση, η μακρόχρονη διατήρηση ενός ευνοϊκού για ορισμένη κατηγορία προσώπων νομοθετικού καθεστώτος δεν αποτελεί, κατά το Σύνταγμα,

πρόσκομμα για τη μεταβολή του (βλ. ΕΣ Ολομ. 1139/2017, 4710/2015, πρβλ. ΕΣ Ολομ. 1892/2009).

22.2. Εξάλλου, το νομοθετικό πλαίσιο που θεσπίζεται με τις διατάξεις του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως αυτό ισχύει μετά τις τροποποιήσεις που επέφερε το άρθρο 1 του ν. 3257/2004, ρυθμίζει συνολικά επί το ευμενέστερο, σε σχέση με το προϊσχύσαν, τα ζητήματα των αναλαμβανομένων από τους αξιωματικούς δεσμεύσεων, ενόψει του ότι αφενός επιτρέπεται πλέον η παραίτηση των αξιωματικών πριν από την εκπλήρωση του ανειλημμένου χρόνου παραμονής τους στις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων, αφετέρου η βασική υποχρέωση λόγω της φοίτησής τους στην οικεία Σχολή περιορίστηκε στο διπλάσιο του χρόνου αυτής, αντί του τριπλάσιου που προβλεπόταν αρχικά. Συναφώς, αβασίμως προβάλλεται με την υπό κρίση αίτηση ότι η επιβολή της συγκεκριμένης υποχρέωσης στους αξιωματικούς είναι αντίθετη στις ρυθμίσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και, συνακόλουθα, παραβιάζει την αιτιολογική βάση (ratio) της παρέμβασης, στην οποία προέβη ο νομοθέτης με τον ν. 3257/2004, καθόσον η εν λόγω υποχρέωση μετριάσθηκε με τη θέσπιση ακριβώς του νόμου αυτού (βλ. ΕΔΔΑ, Χίτος κατά Ελλάδα, σκ. 93). Πέραν αυτού, κατά την αληθή και σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία του εδ. β' της παρ. 15 του ίδιου άρθρου, που προπαρατέθηκε στη σκέψη 11.2, ως προς τους αξιωματικούς ιατρούς που αποκτούν ειδικότητα, για τη συμπλήρωση του χρόνου υποχρεωτικής παραμονής στο στράτευμα συνυπολογίζεται και ο χρόνος της ειδίκευσης. Τέλος, ο πρόσθετος χρόνος υποχρεωτικής παραμονής που συνεπάγεται η εκπαίδευση του στρατιωτικού στο εξωτερικό, περιορίστηκε στο διπλάσιο της διάρκειας της εκπαίδευσης ή της εκπαιδευτικής άδειας, κατά περίπτωση, αντί του τετραπλάσιου και τριπλάσιου, που

προβλεπόταν αντίστοιχα (βλ. παρ. 3 και 6 του προϊσχύσαντος άρθρου 64 του ως άνω ν.δ/τος).

22.3. Εκ των ανωτέρω παρέπεται ότι όχι μόνο δεν προσκρούει στις αρχές της αναλογικότητας και της προστατευόμενης εμπιστοσύνης, αλλά υπηρετεί τις αρχές αυτές η εφαρμογή του ως άνω ευμενέστερου νεότερου νομοθετικού καθεστώτος σε όλους τους αξιωματικούς που παραιτήθηκαν μετά την έναρξη ισχύος του, ανεξαρτήτως του εάν η επίμαχη εκπαιδευτική δραστηριότητα, που δημιούργησε την πρόσθετη υποχρέωση παραμονής, ολοκληρώθηκε υπό το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς (ΕΣ Ολομ. 2496/2015, 1244/2014). Άλλωστε, με τη θέσπιση το πρώτον, με το άρθρο 1 του ν. 3257/2004, της ρύθμισης του εδ. β' της παρ. 15 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, σύμφωνα με την οποία ο χρόνος εκπαίδευσης δεν προσμετράται για τη συμπλήρωση της αναλαμβανόμενης υποχρέωσης, ουδεμία μεταβολή επήλθε, και μάλιστα επί το δυσμενέστερο, ως προς τον τρόπο υπολογισμού της υπολειπόμενης υποχρέωσης παραμονής στο στράτευμα, όπως αβασίμως υπολαμβάνει ο αναιρεσείων. Και τούτο, διότι, ανεξαρτήτως της μη ύπαρξης αντίστοιχης ρητής πρόβλεψης, ούτε υπό το προγενέστερο νομοθετικό καθεστώς ο χρόνος εκπαίδευσης στο εξωτερικό συνιστούσε χρόνο πραγματικής υπηρεσίας, δυνάμενο να προσμετρηθεί για τη συμπλήρωση της ανειλημμένης υποχρέωσης, καθόσον, σύμφωνα με τις παραγράφους 12 και 13 του ίδιου άρθρου, αφορούσε αμιγώς εκπαιδευτική δραστηριότητα, διακρινόμενη από την προβλεπόμενη στην παράγραφο 7 εξειδίκευση.

22.4. Συναφώς, η Διοίκηση εφαρμόζοντας την επίμαχη διάταξη δεν προέβη σε κακόπιστη και ασυνεπή συμπεριφορά, όπως αβασίμως υποστηρίζει ο αναιρεσείων και, ως εκ τούτου, απορριπτέα τυγχάνει και η αιτιάσή του περί παραβίασης της αρχής της χρηστής διοίκησης. Και τούτο, ανεξαρτήτως του ότι, σε κάθε περίπτωση,

δοθέντος ότι η έκδοση της καταλογιστικής πράξης γίνεται κατ' ενάσκηση δέσμιας αρμοδιότητας της Διοίκησης, ήτοι η Διοίκηση εκδίδει την πράξη αυτή υποχρεωτικά με τη διαπίστωση της συνδρομής των νόμιμων προϋποθέσεων έκδοσής της (πρβλ. ΕΣ Ολομ. 2496/2015, 1244/2014), δεν καταλείπεται έδαφος εφαρμογής της προαναφερόμενης αρχής (ΣτΕ 1085/2018, 1862/2017, 2105/2013).

22.5. Συνακόλουθα, εφόσον ο αναιρεσείων αποφάσισε να θέσει τέλος στη δέσμευσή του με την υπηρεσία υπό το, σε κάθε περίπτωση, ουσιωδώς ευμενέστερο στο σύνολό του καθεστώς του ως άνω τροποποιημένου πλέον ν.δ/τος 1400/1973, στις υποχρεώσεις του οποίου όφειλε να συμμορφωθεί (πρβλ. ΕΔΔΑ, Χίτος κατά Ελλάδας, σκ. 97), το Τμήμα ορθώς έκρινε ότι εν προκειμένω εφαρμοστέα τυγχάνει η διάταξη του άρθρου 64 του ως άνω διατάγματος, όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 1 του ν. 3257/2004, τα δε περί αντιθέτου προβαλλόμενα με την υπό κρίση αίτηση πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα.

23. Περαιτέρω, με την υπό κρίση αίτηση, προβάλλεται ότι, κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή της παρ. 16 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ίσχυε πριν από την αντικατάστασή του από το άρθρο 1 του ν. 3257/2004, το Τμήμα δέχθηκε ότι ο αναιρεσείων δεν έχει εκπληρώσει τη συνολική υποχρέωση παραμονής του στις Ένοπλες Δυνάμεις, ενώ έπρεπε να γίνει δεκτό ότι αυτός κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης αποστρατείας του, είχε ήδη συμπληρώσει, συνυπολογιζομένου και του χρονικού διαστήματος φοίτησής του στη Σ.Σ.Α.Σ., 25 έτη πραγματικής συντάξιμης υπηρεσίας και, συνακόλουθα, το προβλεπόμενο από τη διάταξη της παραγράφου 16 της ίδιας διάταξης ανώτατο χρονικό όριο των 25 ετών υποχρεωτικής παραμονής στο στράτευμα. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτέος αφενός ως ερειδόμενος επί εσφαλμένης προϋπόθεσης, καθόσον, όπως έγινε δεκτό στη σκέψη 22.1, η διάταξη

του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973 έπαυσε να ισχύει μετά την αντικατάστασή της στο σύνολό της από το άρθρο 1 του ν. 3257/2004, το οποίο, ελλείπει μεταβατικής διάταξης, εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις των στρατιωτικών που παραιτούνται μετά την έναρξη ισχύος του (30.7.2004), ανεξαρτήτως του χρόνου ανάληψης της υποχρέωσης παραμονής τους στο στράτευμα, αφετέρου ως αλυσιτελής, καθόσον η συμπλήρωση του απαιτούμενου, σύμφωνα με τις οικείες διατάξεις, χρόνου συντάξιμης υπηρεσίας για τη θεμελίωση του συνταξιοδοτικού δικαιώματος του στρατιωτικού (βλ. άρθρα 25 και 26 του Συνταξιοδοτικού Κώδικα, π.δ. 169/2007), δεν ασκεί επιρροή ως προς την εκπλήρωση της ανειλημμένης υποχρέωσης παραμονής αυτού στο στράτευμα, που αποτελεί διαφορετικό ζήτημα, ειδικώς ρυθμιζόμενο από την ως άνω διάταξη του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973 (βλ. σκ. 20).

24. Σε κάθε περίπτωση, ο ως άνω λόγος αναίρεσης, κατά το σκέλος, ειδικότερα, που αφορά στον ισχυρισμό του αναιρεσείοντος ότι δεν υπέχει περαιτέρω υποχρέωση παραμονής, καθόσον έχει συμπληρώσει 25 έτη πραγματικής υπηρεσίας στο στράτευμα είναι, σε κάθε περίπτωση, απορριπτέος ως νόμω αβάσιμος, δοθέντος ότι ο χρόνος φοίτησης στη στρατιωτική Σχολή αποτελεί χρόνο εκπαίδευσης και όχι χρόνο πραγματικής υπηρεσίας, ο οποίος και μόνο υπολογίζεται, κατά την έννοια της τελευταίας αυτής διάταξης, για τη συμπλήρωση του χρόνου υποχρεωτικής παραμονής στο στράτευμα. Συναφώς, ο λόγος αναίρεσης περί αντίθεσης του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, στο άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, με την ειδικότερη αιτίαση ότι δεν συνυπολογίζεται για τη συμπλήρωση του υποχρεωτικού χρόνου παραμονής ο χρόνος φοίτησης των αξιωματικών του Υγειονομικού Σώματος στη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (Σ.Σ.Α.Σ.), αβασίμως προβάλλεται, δεδομένου ότι αντικειμενικός σκοπός της υποχρεωτικής παραμονής τους είναι η

παροχή υπηρεσιών στο στράτευμα, ο χρόνος δε φοίτησής τους είναι αμιγής χρόνος εκπαίδευσης, κατά τη διάρκεια του οποίου δεν παρείχαν υπηρεσίες ιατρού στις Ένοπλες Δυνάμεις και, κατ' επέκταση, στο Ελληνικό Δημόσιο (ΕΣ Ολομ. 7408/2015, 1815/2014, 4936, 4687, 4686, 3655, 3301/2013). Για τον ίδιο δε λόγο, είναι απορριπτέος ως ερειδόμενος επί εσφαλμένης προϋπόθεσης ο ισχυρισμός του αναιρεσειόντος ότι με την απειλή και επιβολή εις βάρος του χρηματικής αποζημίωσης, παρά το ότι έχει συμπληρώσει 25 έτη πραγματικής υπηρεσίας στο στράτευμα, υποχρεώνεται σε αναγκαστική παραμονή και εργασία σ' αυτό, κατά τρόπο που αντιβαίνει στο άρθρο 4 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α.. Και τούτο, ανεξαρτήτως του ότι, όπως έγινε δεκτό στη σκέψη 9.1, η υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις κατά το καθοριζόμενο στον νόμο χρονικό διάστημα, η αθέτηση της οποίας συνεπάγεται την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης υπέρ του Δημοσίου από τον προώρως αποχωρούντα στρατιωτικό, δεν δύναται να χαρακτηριστεί ως μορφή αναγκαστικής εργασίας.

25.1. Περαιτέρω, με την υπό κρίση αίτηση προβάλλεται ότι, κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων των παραγράφων 7 και 15 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει και δη κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας, το δικάσαν Τμήμα έκρινε ότι ο αναιρεσειών υπέχει πρόσθετη υποχρέωση παραμονής στο στράτευμα για πέντε επιπλέον έτη λόγω ειδίκευσης αυτού στη ρευματολογία, δοθέντος ότι η απόκτηση ειδικότητας από τους αξιωματικούς του Υγειονομικού Σώματος έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, καθόσον, κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων, σε συνδυασμό με τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 14 του ν. 1394/1983 (Α' 125) ερμηνευόμενων, η προαναφερόμενη πρόσθετη υποχρέωση παραμονής των

αξιωματικών του Υγειονομικού Σώματος αφορά όλους τους ιατρούς που αποκτούν οιαδήποτε από τις προβλεπόμενες στην κείμενη νομοθεσία ιατρικές ειδικότητες, με μέριμνα υποχρεωτικά της υπηρεσίας. Εξάλλου, η μη απόκτηση ιατρικής ειδικότητας επηρεάζει μόνο την ιεραρχική εξέλιξη των στρατιωτικών ιατρών (άρθρα 2 παρ. 3, 3 παρ. 4 και 4 παρ. 2 του π.δ/τος 273/1998, Α' 199, που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του ν. 2439/1996 «Ιεραρχία και εξέλιξη των μονίμων αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων ...», Α' 219, βλ. και άρθρα 15 παρ. 4, 6, 7, 9 και 12 του προΐσχύοντος σχετικού ν.δ/τος 178/1969, Α' 71), ενώ η επιλογή της ειδικότητας που θα ακολουθήσει κάθε αξιωματικός του Υγειονομικού Σώματος που επιθυμεί περαιτέρω εξειδίκευση, τελεί σε συνάρτηση με τον προγραμματισμό των αναγκών της υπηρεσίας και την κατάταξη του ενδιαφερόμενου, κατόπιν διαγωνισμού, ανάλογα με τις επιδόσεις αυτού (άρθρο 14 του ν. 1394/1983). Άλλωστε, οι στρατιωτικοί ιατροί, στο πλαίσιο της απόκτησης ειδικότητας με μέριμνα της υπηρεσίας τους, απολαμβάνουν προνομίων που δεν έχουν οι πολίτες συνάδελφοί τους, αφού δεν αναμένουν, όπως αυτοί, επί μακρό χρόνο, για θέση ειδικευόμενου, αλλά, μετά από προγραμματισμό, όπως προαναφέρθηκε, των αντίστοιχων θέσεων από την υπηρεσία και την κάλυψή τους με διαγωνισμό, ειδικεύονται άμεσα και κατά προτεραιότητα τόσο στα νοσοκομεία των Ενόπλων Δυνάμεων, όσο και στα λοιπά δημόσια νοσοκομεία, στα οποία, κατά το άρθρο 38 παρ. 2 του ν. 1397/1983 (Α' 143, βλ. και άρθρο 8 του ν. 123/1975, Α' 172), τοποθετούνται ως υπεράριθμοι με μέριμνα της υπηρεσίας τους, η οποία τους παρέχει σχετική άδεια απουσίας, καταβάλλοντάς τους παράλληλα τις προβλεπόμενες αποδοχές.

25.2. Ενόψει αυτών, λαμβανομένης επιπλέον υπόψη της δυνατότητας των στρατιωτικών ιατρών να ασκούν την ιατρική στον ιδιωτικό τομέα εκτός του ωραρίου

εργασίας τους (βλ. σκ. 9.3), τόσο η υποχρέωση αυτών για παραμονή στην υπηρεσία τους για πέντε επιπλέον έτη, η οποία συναρτάται, άλλωστε, και με την απόκτηση περισσότερων προσόντων σε σχέση με τους λοιπούς αξιωματικούς (πρβλ. ΕΣ Ολομ. 3655, 2313/2013), όσο και η συνακόλουθη υποχρέωση καταβολής αντίστοιχης με τους υπολειπόμενους μήνες αποζημίωσης, σε περίπτωση πρόωρης αποχώρησής τους από το στράτευμα, δεν συνιστούν υπέρμετρο περιορισμό της επαγγελματικής τους ελευθερίας (πρβλ. ΕΔΔΑ, Χίτος κατά Ελλάδα, σκ. 98-100). Εξάλλου, δοθέντος ότι το χρονικό διάστημα, κατά το οποίο ο αναιρεσείων ειδικεύθηκε στη ρευματολογία, προσμετρήθηκε από το Τμήμα, κατά παραδοχή του σχετικού λόγου έφεσης, στον συνολικό χρόνο πραγματικής υπηρεσίας του, ο ισχυρισμός του περί επιβολής, κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας, υπέρμετρης δέσμευσης, σε σχέση με την υποχρέωση παραμονής του στράτευμα, λόγω απόκτησης ειδικότητας, η οποία θεωρήθηκε ως χρόνος εκπαίδευσης, είναι απορριπτέος ως ερειδόμενος επί εσφαλμένης προϋπόθεσης (ΕΣ Ολομ. 2143/2017).

25.3. Συναφώς, ενόψει του ότι η ως άνω προβλεπόμενη από την παράγραφο 7 του άρθρου 64 του ως άνω ν.δ/τος πρόσθετη υποχρέωση παραμονής των αξιωματικών του Υγειονομικού Σώματος στο στράτευμα για πέντε επιπλέον έτη αφορά, όπως έγινε δεκτό ανωτέρω (βλ. σκ. 25.1) όλους τους ιατρούς που αποκτούν οιαδήποτε από τις προβλεπόμενες στην κείμενη νομοθεσία ιατρικές ειδικότητες, με μέριμνα της υπηρεσίας, απορριπτέος ως αβάσιμος είναι και ο λόγος αναίρεσης περί εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής από το Τμήμα των διατάξεων των παραγράφων 7, 15 και 16 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, με την ειδικότερη αιτίαση ότι, δοθέντος ότι «εξειδίκευση» και «ειδικότητα» δεν αποτελούν ταυτόσημες από επιστημονικής άποψης έννοιες, η προαναφερόμενη πρόσθετη

υποχρέωση αφορά αποκλειστικά στις τέσσερις εξειδικεύσεις (εντατικολογία, νεογνολογία, λοιμωξιολογία και κλινική μικροβιολογία), που αναγνωρίζονται νομοθετικά στην Ελλάδα (βλ. άρθρα 83 και 84 του ν. 2071/1992, Α' 123 και π.δ. 386/1995, Α' 216).

26. Ενόψει των ανωτέρω, το δικάσαν Τμήμα, δεχόμενο ότι ο αναιρεσειών αποχώρησε από το στράτευμα πριν από τη συμπλήρωση του χρόνου υποχρεωτικής παραμονής του σ' αυτό, ο οποίος υπολογίσθηκε σε δεκαεννέα (19) έτη, ένα (1) μήνα και έξι (6) ημέρες, δεν έσφαλε κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, τα δε περί του αντιθέτου προβαλλόμενα με την υπό κρίση αίτηση πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα.

27. Εξάλλου, ο προβαλλόμενος με την υπό κρίση αίτηση λόγος ότι με τις ως άνω διατάξεις του εθνικού δικαίου που προβλέπουν υποχρεωτική παραμονή του αναιρεσειόντος στο στράτευμα για τόσα πολλά έτη, παραβιάζεται βασικό δικαίωμά του ως κοινοτικού πολίτη, πρέπει να απορριφθεί προεχόντως ως αόριστος. Σε κάθε περίπτωση, εάν ήθελε θεωρηθεί ότι προβάλλεται αντίθεση των ανωτέρω ρυθμίσεων στις διατάξεις του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2007/C 303/01, 2010/C 83/02, βλ. και άρθρο 6 παρ. 1 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 σημείο 8 της Συνθήκης της Λισσαβώνας, που κυρώθηκε από την Ελλάδα με το άρθρο πρώτο του ν. 3671/2008, Α' 129), ειδικότερα δε στο άρθρο 15 παρ. 1 αυτού, που κατοχυρώνει την προστασία της επαγγελματικής ελευθερίας, ο λόγος αυτός είναι απορριπτέος ως ερειδόμενος επί εσφαλμένης προϋπόθεσης. Και τούτο, διότι, σύμφωνα με το άρθρο 51 του εν λόγω Χάρτη (βλ. και τη σχετική επεξήγηση), οι διατάξεις αυτού διέπουν τις δράσεις των κρατών-μελών μόνον όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης, ενώ, στην

προκειμένη περίπτωση, η επίμαχη καταλογιστική πράξη εκδόθηκε με βάση τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας (πρβλ. ΕΣ Ολομ. 1388/2018, ΣτΕ Ολομ. 239/2015).

28. Άλλωστε, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στις σκέψεις 7 και 8 της παρούσας, η επιβολή υποχρέωσης αποζημίωσης εις βάρος του αναιρεσειόντος λόγω της πρόωρης αποχώρησής του από τις Ένοπλες Δυνάμεις, ενόψει του αποκαταστατικού χαρακτήρα αυτής, δεν συνιστά κύρωση, ούτε αντίκειται στις διατάξεις των άρθρων 14 της Ε.Σ.Δ.Α. και 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου αυτής, όπως ο ίδιος αβασίμως προβάλλει.

29. Περαιτέρω, με την υπό κρίση αίτηση, ο αναιρεσειών προβάλλει ότι το Τμήμα, κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου, απέρριψε τον ισχυρισμό του περί παραβίασης του άρθρου 20 παρ. 2 του Συντάγματος, καθόσον δεν κλήθηκε σε ακρόαση πριν από την έκδοση της καταλογιστικής πράξης. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, διότι, όπως ορθώς κρίθηκε με την αναιρεσιβαλλομένη, η εν λόγω πράξη εκδόθηκε κατά δεσμία αρμοδιότητα, κατόπιν διαπίστωσης της συνδρομής των, μη συνδεόμενων με τη συμπεριφορά ή υπαιτιότητα αυτού, αντικειμενικών προϋποθέσεων, ήτοι της οικειοθελούς αποχώρησής του από το στράτευμα πριν από τη συμπλήρωση του κατά νόμο απαιτούμενου χρόνου υποχρεωτικής παραμονής του σ' αυτό (ΕΣ Ολομ. 2143/2017, 4218/2015). Ως εκ τούτου, δεν απαιτείτο εν προκειμένω, ως ουσιώδης τύπος της διαδικασίας, η άσκηση του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης. Και τούτο, διότι, εφόσον η καταλογιστική πράξη ήταν αυτόθροη συνέπεια της μη τήρησης εκ μέρους του αναιρεσειόντος των υποχρεώσεων που ανέλαβε, το ύψος δε του καταλογισμού υπολογίσθηκε βάσει αντικειμενικών δεδομένων (υπολειπόμενοι μήνες υποχρεωτικής παραμονής, αποδοχές), η ανάπτυξη των απόψεών του θα ήταν αλυσιτελής, αφού δεν θα μπορούσε

να αποτρέψει την έκδοση της εν λόγω πράξης ή να επηρεάσει το περιεχόμενο αυτής (ΕΣ Ολομ. 4710/2015, 1815, 503, 499/2014).

30. Συναφώς, ορθώς απορρίφθηκε με την αναιρεσιβαλλομένη ως ερειδόμενος επί εσφαλμένης προϋπόθεσης ο ισχυρισμός του ήδη αναιρεσειόντος περί παραβίασης των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας της Διοίκησης με την έκδοση της επίμαχης καταλογιστικής πράξης. Επίσης, κατ' ορθή ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου, το δικάσαν Τμήμα απέρριψε τον ισχυρισμό του περί έκδοσης της πράξης αυτής κατά κατάχρηση εξουσίας, καθόσον κατάχρηση εξουσίας δεν νοείται σε περίπτωση δέσμιας αρμοδιότητας της Διοίκησης, όπως εν προκειμένω (ΕΣ Ολομ. 2143/2017, ΣτΕ 1085/2018, 1985/2013, 425/2010, 2904/2006). Σε κάθε περίπτωση, ο σχετικός λόγος αναίρεσης προβάλλεται αορίστως, καθόσον δεν διευκρινίζεται ο σκοπός που επιδιώχθηκε στην πραγματικότητα από τη Διοίκηση με την έκδοση της καταλογιστικής πράξης και ο οποίος είναι καταδήλως διαφορετικός από εκείνον για τον οποίο προβλέπεται η έκδοσή της (ΕΣ Ολομ. 4710/2015). Ως εκ τούτου, τα περί του αντιθέτου προβαλλόμενα με την υπό κρίση αίτηση, πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα.

31. Περαιτέρω, ορθώς το δικάσαν Τμήμα απέρριψε τον ισχυρισμό του ήδη αναιρεσειόντος περί αναιτιολόγητου της επίμαχης καταλογιστικής πράξης, με την ειδικότερη αιτιολογία ότι σε αυτήν παρατίθενται τόσο η νομική βάση και η αιτία του καταλογισμού, όσο και το ύψος του καταλογισθέντος ποσού και ο κατά νόμο τρόπος εξαγωγής του, η δε πραγματική βάση, ιδίως ως προς τον υπολειπόμενο χρόνο υποχρεωτικής παραμονής του αναιρεσειόντος στις Ένοπλες Δυνάμεις, καθώς και τη βάση υπολογισμού της αποζημίωσης, που ανάγονται στο τρόπο εκκαθάρισης του καταλογισθέντος ποσού, εφόσον πρόκειται για δυσμενή διοικητική πράξη

αιτιολογητέα από τη φύση της, νομίμως συμπληρώνεται από τα λοιπά στοιχεία του φακέλου και, ειδικότερα, από το .../4.10.2010 έγγραφο της Διεύθυνσης Μόνιμου Στρατιωτικού Προσωπικού/4α του Γ.Ε.Σ.. Επομένως, εφόσον με επαρκή αιτιολογία, από άποψη αναιρετικού ελέγχου, το δικάσαν Τμήμα έκρινε ότι η εις βάρος του αναιρεσείοντος καταλογιστική πράξη παρίσταται αιτιολογημένη, ο περί του αντιθέτου λόγος αναίρεσης, αναγόμενος σε παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος (ΕΣ Ολομ. 2143, 1139/2017, 7408, 4710, 4218/2015).

32. Εξάλλου, κατ' ορθή ερμηνεία και εφαρμογή των σχετικών διατάξεων, απορρίφθηκε από το δικάσαν Τμήμα ως αβάσιμος ο λόγος έφεσης περί έκδοσης της καταλογιστικής πράξης από αναρμόδιο όργανο, καθόσον, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 92 παρ. 1 και 89 παρ. 2 του ν.δ/τος 721/1970 (Α' 251), η σχετική αρμοδιότητα καταλογισμού ανήκει στον Υπουργό Εθνικής Άμυνας ή το εξουσιοδοτημένο από αυτόν όργανο, εν προκειμένω δε το εκδόν την προσβαλλόμενη πράξη διοικητικό όργανο, ήτοι ο Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Στρατού, είχε νομίμως εξουσιοδοτηθεί, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 5 παρ. 20 και 7 παρ. 2 του ν. 2292/1995 «Οργάνωση και λειτουργία Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, διοίκηση και έλεγχος των Ενόπλων Δυνάμεων και άλλες διατάξεις» (Α' 35) και 19 του ν.δ/τος 721/1970 «Περί Οικονομικής μερίμνης και Λογιστικού των Ενόπλων Δυνάμεων» (Α' 251), για την έκδοση πράξεων καταλογισμού ποσού άνω των 120.000 ευρώ με τη Φ.800/133/134893/19.11.2007 απόφαση των Υφυπουργών Εθνικής Άμυνας (Β' 2300, Παράρτημα Ε', α/α 14), στους οποίους είχε ανατεθεί η ανωτέρω αρμοδιότητα με την 249139/20.9.2007 απόφαση του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Εθνικής Άμυνας (Β' 1929). Επομένως, ο περί του αντιθέτου προβαλλόμενος λόγος αναίρεσης πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος (πρβλ. ΕΣ Ολομ. 2143/2017, 4710/2015).

33. Περαιτέρω, με την υπό κρίση αίτηση προβάλλεται ότι το δικάσαν Τμήμα, κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 64 παρ. 16 εδάφ. β' του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, δέχθηκε ότι ο καταλογισμός του αναιρεσειόντος, κατά το μέρος που αφορά στο σύνολο των δαπανών μετεκπαίδευσής του στο εξωτερικό (...), ύψους 80.920 ευρώ, παρίσταται νόμιμος. Ειδικότερα, προβάλλεται ότι η επίμαχη διάταξη, στο μέτρο που προβλέπει τον καταλογισμό του στρατιωτικού, σε περίπτωση πρόωρης αποχώρησής του από τις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων, με το συνολικό ποσό της δαπάνης εκπαίδευσής του στο εξωτερικό, ανεξαρτήτως του χρόνου που αυτός παρέμεινε στο στράτευμα, αντίκειται στη συνταγματική αρχή της αναλογικότητας. Περαιτέρω, ότι ο καταλογισμός εν προκειμένω του αναιρεσειόντος με το ως άνω δυσβάστακτο για τον ίδιο ποσό, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι, όπως δέχθηκε η αναιρεσιβαλλομένη, ο υπολειπόμενος χρόνος υποχρεωτικής παραμονής του στις Ένοπλες Δυνάμεις ανέρχεται σε 4 μόλις μήνες και 6 ημέρες, λειτουργεί ουσιαστικά ως ανεπίτρεπτη συνταγματικώς κύρωση εις βάρος του. Ως εκ τούτου, ενόψει του ότι έχει εκπληρώσει κατά το μεγαλύτερο μέρος τη, λόγω της μετεκπαίδευσής του στο εξωτερικό, υποχρέωση παραμονής του στο στράτευμα (2 έτη, 1 μήνας και 6 ημέρες), το Τμήμα θα έπρεπε, κατ' εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, να προβεί σε αναλογικό επιμερισμό του ως άνω καταλογισθέντος εις βάρος του για την ανωτέρω αιτία ποσού και να περιορίσει αυτό στο εύλογο ύψος των 13.486,66 ευρώ που αντιστοιχεί στον υπολειπόμενο χρόνο των 4 μηνών και 6 ημερών, ήτοι των 126 ημερών (80.920 ευρώ πολλαπλασιαζόμενο επί 126 ημέρες και διαιρούμενο δια 756 ημέρες).

34. Ο ως άνω λόγος αναίρεσης πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος, καθόσον, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στις σκέψεις 14 και 15 της παρούσας, η υποχρέωση

απόδοσης, σε περίπτωση πρόωρης αποχώρησης του στρατιωτικού ιατρού, της συνολικής δαπάνης εκπαίδευσής του στο εξωτερικό, συνιστά έναν πρόσφορο και αναγκαίο περιορισμό της επαγγελματικής του ελευθερίας, ο οποίος δεν συνιστά υπερβολικό γι' αυτόν βάρος, αλλά τελεί σε σχέση αναλογίας με τον υπηρετούμενο σκοπό δημοσίου συμφέροντος, ενόψει του ότι αποσκοπεί στην αποκατάσταση των πρόσθετων εξόδων, στα οποία υποβλήθηκε το Δημόσιο για την απόκτηση και αξιοποίηση, για το συνολικό χρονικό διάστημα που ευλόγως είχε προγραμματίσει, ενός στελέχους με συγκεκριμένη, υψηλού επιπέδου, εξειδίκευση, τις αναβαθμισμένες υπηρεσίες του οποίου στερείται έτσι ακούσια, πρόωρα και αιφνιδιαστικά. Και τούτο, σε συνάρτηση τόσο με το γεγονός της ελεύθερης αποδοχής από τον αξιωματικό ιατρό των όρων λήψης εκπαιδευτικής άδεια για το εξωτερικό, μεταξύ των οποίων η υποχρέωση παραμονής στην υπηρεσία για ένα προκαθορισμένο χρονικό διάστημα, όσο και με τα προσωπικά οφέλη που συνδέονται με τη συγκεκριμένη αυτή εκπαίδευση. Σε κάθε περίπτωση, η ανωτέρω παραδοχή δεν θα μπορούσε να διαφοροποιηθεί, ακόμη και αν ήθελε χωρήσει συγκεκριμένη στάθμιση ως προς την τήρηση της δίκαιης ισορροπίας μεταξύ της ελευθερίας της εργασίας και των περιουσιακών δικαιωμάτων του αναιρεσείοντος αφενός και του δημοσίου συμφέροντος αφετέρου (πρβλ. ΕΔΔΑ, Λαζαρίδης κατά Ελλάδα, σκ. 17 επ., Χίτος κατά Ελλάδα, σκ. 101 επ., Hutten-Czapska κατά Πολωνίας, απόφ. της 19.6.2006, σκ. 167).

35.1. Ειδικότερα, κατά τον χρόνο που ο αναιρεσείων αποφάσισε να διακόψει τη δέσμευσή του με την υπηρεσία ήταν γνωστή σε αυτόν η ρητώς και με σαφήνεια διατυπωμένη στον νόμο και μη επιδεχόμενη διαφορετική ερμηνεία υποχρέωση καταβολής του συνόλου της δαπάνης μετεκπαίδευσής του στη ..., ως συνέπεια της

αθέτησης της υποχρέωσης παραμονής του στο στράτευμα, προκειμένου να προσφέρει τις αναβαθμισμένες υπηρεσίες του στα νοσηλευτικά ιδρύματα των Ενόπλων Δυνάμεων για ένα ορισμένο, εύλογο κατά τα προεκτεθέντα, χρονικό διάστημα. Αθέτηση, άλλωστε, υποχρέωσης, την οποία, αν και μεγαλύτερης προβλεπόμενης χρονικής διάρκειας, όταν δήλωνε στην υπηρεσία την επιθυμία του να μετεκπαιδευθεί στο εξωτερικό, είχε οικειοθελώς αποδεχθεί, υποχρεούμενος, μάλιστα, στην υποβολή της προβλεπόμενης από την παρ. 10 του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973 σχετικής υπεύθυνης δήλωσης πριν από τη μετάβασή του στο εξωτερικό. Κατά τον χρόνο δε εξόδου του από την υπηρεσία, ο αναιρεσείων διέθετε ήδη επαγγελματική ωριμότητα και, συνακόλουθα, είχε τη δυνατότητα να σταθμίσει, με πλήρη επίγνωση των συνεπειών, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα, μεταξύ των οποίων η υποχρέωση επιστροφής της συνολικής δαπάνης μετεκπαίδευσής του στο εξωτερικό, που απέρρεαν από την επιλογή του να μην εξαντλήσει τον υπολειπόμενο χρόνο υποχρεωτικής παραμονής του στο στράτευμα. Εξάλλου, ήταν σε θέση να τηρήσει τη σχετική δέσμευσή του, χωρίς να υποβληθεί σε δυσανάλογη θυσία, ενόψει και της δυνατότητας αυτού να ασκεί παράλληλα και ιδιωτικώς το ιατρικό επάγγελμα. Εξάλλου, το υπολειπόμενο, σύμφωνα με την αναιρεσιβαλλομένη, χρονικό διάστημα των 4 μηνών και 6 ημερών, παρίσταται, σε κάθε περίπτωση, ιδιαιτέρως σημαντικό σε σχέση με τη ζημία του Δημοσίου από τη ματαίωση του σκοπού αυτού να αποδώσει η επένδυσή του για το συνολικό χρονικό διάστημα που ευλόγως είχε προγραμματίσει και τη συνακόλουθη διατάραξη της εύρυθμης λειτουργίας του συστήματος παροχής υπηρεσιών υγείας των Ενόπλων Δυνάμεων λόγω της απώλειας ενός στελέχους υψηλής εξειδίκευσης, η άμεση αντικατάσταση του οποίου, προκειμένου να καλυφθούν οι σχετικές ανάγκες τους για το ως άνω εναπομείναν χρονικό διάστημα,

παρίστατο, για τους λόγους που εκτέθηκαν στη σκέψη 15.1, αν όχι ανέφικτη, τουλάχιστον εξαιρετικά δυσχερής. Εκ τούτων παρέπεται ότι δεν δύναται να γίνει λόγος για «απόσβεση» των εξόδων, στα οποία υποβλήθηκε το Δημόσιο για τη μετεκπαίδευση του αναιρεσειόντος στην αλλοδαπή, με βάση τον χρόνο που αυτός παρέμεινε στο Σώμα μετά την επάνοδό του στην υπηρεσία, ούτε, συνακόλουθα, για σύμμετρο περιορισμό της καταλογισθείσας δαπάνης εκπαίδευσης, όπως ο ίδιος αβασίμως αιτείται. Άλλωστε, κατόπιν προσμέτρησης από το Τμήμα του χρόνου που διανύθηκε για την απόκτηση της ειδικότητάς του, ως χρόνου πραγματικής υπηρεσίας, επήλθε αναλογική μείωση της αποζημίωσης με βάση την υπολειπόμενη υποχρέωση παραμονής του στο στράτευμα, η οποία τελικά περιορίστηκε (από 115.040 ευρώ) στο ποσό των 5.752 ευρώ.

35.2. Επιπροσθέτως, το συγκεκριμένο «μειονέκτημα» που συνεπάγεται η πρόωγη αποχώρηση του αναιρεσειόντος, ήτοι η υποχρέωση απόδοσης του συνόλου των δαπανών, στις οποίες υποβλήθηκε το Δημόσιο για τη μετεκπαίδευσή του στο εξωτερικό, τελεί σε εύλογη σχέση με τα οφέλη που ο ανωτέρω έχει ήδη αποκομίσει, αλλά και αυτά που πρόκειται να αποκομίσει στο μέλλον από την εν λόγω συμπληρωματική του εκπαίδευση επί της κτηθείσας ειδικότητάς του στη ρευματολογία, η οποία, σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινής πείρας, συνεπάγεται αύξηση των ευκαιριών επαγγελματικής σταδιοδρομίας στον ιδιωτικό τομέα, με ανάλογες, μάλιστα, απολαβές. Άλλωστε, το ύψος της σχετικής δαπάνης του Δημοσίου τελεί σε συνάρτηση με το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό ίδρυμα του εξωτερικού που έχει επιλεγεί, με κριτήριο πρωτίστως τη δυνατότητα παροχής, ως εκ του ειδικού αντικειμένου της, της συγκεκριμένης εκπαίδευσης και, κατά δεύτερον, το βέλτιστο αποτέλεσμα αυτής και, ως εκ τούτου, συνδέεται αναπόσπαστα με την αναβάθμιση της

επιστημονικής και επαγγελματικής κατάρτισης του στρατιωτικού ιατρού, η οποία προσδίδει ανάλογη προστιθέμενη αξία στην παροχή των υπηρεσιών του, με αποτέλεσμα την αντίστοιχη αύξηση της φήμης και του πελατολογίου και, κατ' επέκταση, των απολαβών του από τη δραστηριότητά του αυτή. Επομένως, το ως άνω ποσό του καταλογισμού του αναιρεσειόντος λόγω της μετεκπαίδευσής του στη ... δεν είναι υπερβολικό, όπως ο ίδιος αβασίμως ισχυρίζεται, αλλά, πέραν του ότι καλύπτει τη δαπάνη, στην οποία θα έπρεπε να υποβληθεί κάθε εξειδικευμένος στη ρευματολογία ιατρός, στρατιωτικός ή πολίτης, εάν μετέβαινε με δικά του έξοδα στην ίδια χώρα και για το ίδιο χρονικό διάστημα για την πραγματοποίηση αντίστοιχης μετεκπαίδευσης, αντισταθμίζεται με τα πρόσθετα επαγγελματικά προσόντα που αυτός απέκτησε χάρις στην προνομιακή μεταχείρισή του από το Δημόσιο, το οποίο υποβλήθηκε σε μία ιδιαίτερα σημαντική πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση για την κάλυψη του συνόλου των εξόδων της εκπαίδευσής του στο συγκεκριμένο υψηλής επιστημονικής εμβέλειας εκπαιδευτικό κέντρο του εξωτερικού, που από τον ίδιο είχε επιλεγεί. Προσόντα, μάλιστα, με δυνατότητα αξιοποίησης τόσο κατά το ως άνω εναπομείναν για τη συμπλήρωση της υποχρέωσης παραμονής του χρονικό διάστημα, όσο και μετά από αυτό, με τον επωφελέστερο για τον ίδιο τρόπο.

35.3. Σε κάθε περίπτωση, από την παραδεκτή επισκόπηση του δικογράφου της ασκηθείσας από τον ήδη αναιρεσειόντα έφεσης κατά της επίμαχης καταλογιστικής πράξης, δεν προκύπτει ότι αυτός προέβαλε ενώπιον του Τμήματος ειδικότερους ισχυρισμούς σε σχέση με την προσωπική και οικονομική του κατάσταση ή άλλες κρίσιμες περιστάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν ενδεχομένως να διαφοροποιήσουν τις ανωτέρω παραδοχές κατά τη στάθμιση των μειονεκτημάτων και των προνομίων από την πρόωρη αποχώρησή του στην προκειμένη περίπτωση, πολλώ μάλλον, να

στοιχειοθετήσουν διακινδύνευση της διαβίωσης αυτού και, συνακόλουθα, προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειάς του, κατά τρόπο που αντιβαίνει στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος, καθώς και στο άρθρο 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α., όπως όλως αορίστως επικαλείται. Συνακόλουθα, ούτε ενόψει των συνθηκών της παρούσας υπόθεσης, σε περίπτωση που ήθελε θεωρηθεί ότι είναι κατ' αρχήν ληπτές υπόψη, θα μπορούσε βάσιμα να υποστηριχθεί ότι με τον καταλογισμό εις βάρος του αναιρεσειόντος του συνόλου των δαπανών, στις οποίες υποβλήθηκε το Δημόσιο για τη μετεκπαίδευσή του στο εξωτερικό, επιβλήθηκε σε αυτόν ένα δυσανάλογο βάρος, τα δε περί του αντιθέτου προβαλλόμενα είναι, σε κάθε περίπτωση, αβάσιμα και απορριπτέα.

36. Κατά τη γνώμη, όμως, των Συμβούλων Βασιλικής Σοφιανού, Δέσποινας Τζούμα και Ευφροσύνης Παπαθεοδώρου, που μειοψήφησαν, το δικάσαν Τμήμα, κατ' ασφαλή ερμηνεία και εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 64 παρ. 16 εδάφ. β' του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, και κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος), δέχθηκε ότι, αφού ο αναιρεσειών δεν έχει εκπληρώσει τις ανειλημμένες υποχρεώσεις παραμονής του στο στράτευμα, ο καταλογισμός του, κατά το μέρος που αφορά στο σύνολο των δαπανών εκπαίδευσής του στο εξωτερικό (...), ύψους 80.920 ευρώ, είναι νόμιμος. Τούτο δε, διότι δεν ελήφθη υπόψη ότι, αφού ο αναιρεσειών παρέμεινε στο στράτευμα συνολικά δεκαοκτώ (18) έτη και εννέα (9) μήνες και ο υπολειπόμενος χρόνος παραμονής του σ' αυτό, σύμφωνα με όσα έγιναν αναιρετικώς ανέλεγκτα δεκτά με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, ανέρχεται σε 4 μόλις μήνες και 6 ημέρες, αυτός έχει εκπληρώσει κατά το μεγαλύτερο μέρος τη σχετική υποχρέωσή του, τόσο λόγω της ως άνω μετεκπαίδευσής του στην αλλοδαπή (2 έτη, 1 μήνα και 6 ημέρες), όπως και ο ίδιος, άλλωστε, βασίμως

ισχυρίζεται, όσο και, πολλώ μάλλον, της συνολικής υποχρέωσης παραμονής του στο Σώμα (19 έτη, 1 μήνα και 6 ημέρες). Και τούτο, ανεξαρτήτως του ότι ο αναιρεσείων, ο οποίος, όπως προκύπτει από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, τέθηκε σε αποστρατεία με το από .....2010 προεδρικό διάταγμα (ΦΕΚ Γ' .../.....2010), μετά τη λήξη της εκπαιδευτικής του άδειας (1.9.2003) και την επιστροφή του στην Ελλάδα, προσέφερε τις αναβαθμισμένες υπηρεσίες του στα νοσηλευτικά ιδρύματα των Ενόπλων Δυνάμεων για χρονικό διάστημα που υπερβαίνει κατά πολύ την αναληφθείσα εκ της ανωτέρω αιτίας υποχρέωση παραμονής του στο στράτευμα (2 έτη, 1 μήνα και 6 ημέρες). Άλλωστε, ο αναιρεσείων προέβη πριν από την έξοδό του από την υπηρεσία σε στάθμιση των συνεπειών της πρόωρης αποχώρησής του με εντελώς διαφορετικά δεδομένα ως προς την αναλογία εξαγοράς του υπολειπόμενου χρόνου παραμονής του, ο οποίος, μετά την προσμέτρηση από το δικάσαν Τμήμα του χρόνου ειδίκευσής του στον πραγματικό χρόνο υπηρεσίας του, ενόψει της ήδη διαμορφωθείσας νομολογίας της Ολομέλειας του Ελεγκτικού Συνεδρίου (ΕΣΟλομ. 2475, 3230/2011, 2148, 3002, 3003, 3485/2012, 2763/2013 κ.ά), καθορίστηκε τελικά (από 6 έτη, 8 μήνες και 14 ημέρες) σε 4 μόλις μήνες και 6 ημέρες, ήτοι σε χρονικό διάστημα, που θα μπορούσε βάσιμα να υποστηριχθεί ότι, αν το γνώριζε εξ αρχής, θα ήταν ικανό να του δημιουργήσει την πεποίθηση ότι ήταν σε θέση να τηρήσει τη σχετική δέσμευσή του, χωρίς να υποβληθεί σε δυσανάλογη θυσία, προκειμένου να αποφύγει την επαχθέστατη συνέπεια της επιστροφής ενός τέτοιου εξοντωτικού ποσού. Με τα δεδομένα αυτά, με τον καταλογισμό εις βάρος του αναιρεσειόντος με το σύνολο των δαπανών εκπαίδευσής του στο εξωτερικό ύψους 80.920 ευρώ, κατ' εφαρμογή του άρθρου 64 παρ. 16 εδάφ. β' του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, δεν τηρήθηκε μία δίκαιη ισορροπία μεταξύ των περιουσιακών δικαιωμάτων αυτού και

των σκοπών δημοσίου συμφέροντος που υπηρετεί η εν λόγω διάταξη. Ειδικότερα, ενόψει: α) του συνολικού χρόνου παραμονής του αναιρεσειόντος στο στράτευμα (18 έτη και 9 μήνες), β) του εναπομείναντος χρόνου της υποχρέωσης που είχε αναλάβει έναντι της υπηρεσίας (4 μήνες και 6 ημέρες), κατόπιν της προσμέτρησης από το Τμήμα του χρόνου ειδίκευσης στο χρόνο πραγματικής υπηρεσίας του, γ) της διάρκειας του χρόνου που προσέφερε τις αναβαθμισμένες υπηρεσίες του στα στρατιωτικά νοσηλευτικά ιδρύματα της ημεδαπής μετά τη λήξη της εκπαιδευτικής του άδειας και την επιστροφή του στην Ελλάδα (πλέον των 6 ετών) και, αντίστοιχα, της «απόσβεσης» των σχετικών με τη μετεκπαίδευσή του εξόδων του Δημοσίου σε σημαντικό βαθμό και δ) του ύψους του καταλογισθέντος εις βάρος του ποσού (80.920 ευρώ), πρέπει να γίνει δεκτό ότι με τον καταλογισμό εις βάρος του αναιρεσειόντος με το σύνολο των δαπανών μετεκπαίδευσής του στο εξωτερικό, αυτός υπέστη ένα δυσανάλογο βάρος, με κυρωτικό στην ουσία χαρακτήρα, που υπερβαίνει τα επιβαλλόμενα από τη συνταγματική αρχή της αναλογικότητας όρια. Κατά συνέπεια, ο σχετικός λόγος αναίρεσης παρίσταται βάσιμος και, συνακόλουθα, η ένδικη αίτηση αναίρεσης πρέπει να γίνει δεκτή, να αναιρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση και να αναπεμφθεί η υπόθεση στο Τμήμα, προκειμένου να μεταρρυθμίσει την καταλογιστική πράξη ως προς το σκέλος αυτό, κατ' εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας. Πλην όμως, η γνώμη αυτή δεν εκράτησε.

37. Περαιτέρω, ο ισχυρισμός του αναιρεσειόντος περί παραβίασης των αρχών της χρηστής και εύρυθμης διοίκησης με την επιβολή εις βάρος του της υποχρέωσης απόδοσης της δαπάνης μετεκπαίδευσής του στο εξωτερικό τυγχάνει απορριπτέος προεχόντως ως απαράδεκτος, καθώς προβάλλεται το πρώτον κατ' αναίρεση, ενώ, σε κάθε περίπτωση, παρίσταται και αλυσιτελής. Τούτο δε, διότι ο καταλογισμός εν

προκειμένου επιβάλλεται από ρητή διάταξη νόμου για την αποκατάσταση των δαπανών, στις οποίες υποβλήθηκε το Δημόσιο για την εκπαίδευση στελεχών υψηλής ειδίκευσης, τις υπηρεσίες των οποίων στερείται ακούσια και αιφνιδιαστικά. Ως εκ τούτου, εφόσον πρόκειται για ειδική αποζημιωτική ευθύνη, η τυχόν ύπαρξη καλής πίστης και οικονομικής αδυναμίας του προώρως αποχωρήσαντος στρατιωτικού δεν μπορεί να αποτελέσει λόγο άρσης ή μείωσης του καταλογισμού (πρβλ. ΕΣ Ολομ 3386/2014). Εξάλλου, απαράδεκτος, για τον ίδιο ως άνω λόγο, και, σε κάθε περίπτωση, αλυσιτελής τυγχάνει ο ισχυρισμός του ότι δεν εισέπραξε με δόλο τα σχετικά με τη μετεκπαίδευσή του στο εξωτερικό χρηματικά ποσά, αφού δεν υπέβαλε ψευδή στοιχεία, αλλά συμμορφώθηκε πλήρως προς τις σχετικές οδηγίες της υπηρεσίας του. Τούτο δε, καθόσον, με εξαίρεση την περίπτωση συνδρομής λόγων υγείας, για την αναζήτηση των σχετικών ποσών με την έκδοση πράξης καταλογισμού, αρκεί η διαπίστωση της συνδρομής των, μη συνδεόμενων με υπαιτιότητα του στρατιωτικού, αντικειμενικών προϋποθέσεων, ήτοι της οικειοθελούς αποχώρησής του από το στράτευμα πριν από τη συμπλήρωση του κατά νόμο απαιτούμενου χρόνου υποχρεωτικής παραμονής του σ' αυτό (βλ. σκ. 27). Ομοίως, απορριπτέος, προεχόντως ως απαράδεκτος, αλλά και, σε κάθε περίπτωση, ως ερειδόμενος επί εσφαλμένης προϋπόθεσης, τυγχάνει ο συναφής ισχυρισμός του ότι στην επίμαχη καταλογιστική πράξη δεν αιτιολογείται η συνδρομή δόλου στο πρόσωπό του σχετικά με την είσπραξη της δαπάνης μετεκπαίδευσής του στην αλλοδαπή.

38. Τέλος, με την υπό κρίση αίτηση, ο αναιρεσείων προβάλλει ότι το δικάσαν Τμήμα, κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή της διάταξης της παρ. 16 (εδάφ. α') του άρθρου 64 του ν.δ/τος 1400/1973, όπως ισχύει, δέχθηκε ότι νομίμως υπολογίστηκε η καταλογισθείσα εις βάρος του αποζημίωση με βάση τον βασικό

μισθό που ελάμβανε κατά τον χρόνο εξόδου του από την υπηρεσία, όπως αυτός είχε διαμορφωθεί με τη χορήγηση των προβλεπόμενων από τις διατάξεις των ν. 2838/2000 και 3016/2002 μισθολογικών προαγωγών (2/3 του βασικού μισθού του Ταξίαρχου), ενώ, κατ' ορθή ερμηνεία των ως άνω διατάξεων, για τον υπολογισμό της εν λόγω αποζημίωσης ληπτέος υπόψη είναι ο προβλεπόμενος από τις οικείες μισθολογικές διατάξεις βασικός μισθός του βαθμού που κατείχε κατά τον χρόνο της αποστρατείας του, ήτοι αυτός του Συνταγματάρχη. Ο λόγος αυτός, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στη σκέψη 12, είναι βάσιμος και πρέπει να γίνει δεκτός. Και τούτο, διότι η καταβλητέα στο Δημόσιο αποζημίωση έπρεπε να υπολογιστεί με βάση τον βασικό μισθό του βαθμού, που, πράγματι, έφερε ο αναιρεσείων κατά την αποστρατεία του, ήτοι αυτόν του Συνταγματάρχη, όπως προκύπτει από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, και όχι με βάση τον βασικό αυτό μισθό πλέον 2/3 της διαφοράς του βασικού μισθού του Ταξίαρχου, που ελάμβανε κατά την έξοδό του από την ενεργό υπηρεσία, κατόπιν χορήγησης σε αυτόν των σχετικών μισθολογικών προαγωγών, όπως εσφαλμένα δέχθηκε η ίδια απόφαση.

39. Κατόπιν αυτών, γενομένου δεκτού του ανωτέρω, υπό σκέψη 38, λόγου αναίρεσης, πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή η ένδικη αίτηση, να αναιρεθεί κατά το μέρος αυτό η προσβαλλόμενη απόφαση του V Τμήματος και να αποδοθεί στον αναιρεσείοντα, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, το ήμισυ του παραβόλου, που κατέθεσε για την άσκηση της ένδικης αίτησης (άρθρο 73 παρ. 4 του Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 4129/2013). Το Δικαστήριο δε, εκτιμώντας τις περιστάσεις της υπόθεσης, απαλλάσσει το Ελληνικό Δημόσιο από τη δικαστική δαπάνη του αναιρεσείοντος (άρθρο 275 παρ. 1 εδάφιο τελευταίο του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, ν. 2717/1999, Α' 97, σε συνδυασμό

με το άρθρο 123 του π.δ/τος 1225/1981, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 12 παρ. 2 του ν. 3472/2006, Α' 135).

40. Μετά την αναίρεση κατά το μέρος αυτό της προσβαλλόμενης απόφασης για εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου, η υπόθεση, η οποία δεν χρήζει διερεύνησης κατά το πραγματικό μέρος, πρέπει να διακρατηθεί και να δικασθεί περαιτέρω στην ουσία από την Ολομέλεια (άρθρο 87 παρ. 4 του ν. 4129/2013).

41. Με την προσβαλλόμενη απόφαση έγινε αμετακλήτως δεκτό ότι, δεδομένης της συνολικώς αναληφθείσας υποχρέωσης παραμονής του εκκαλούντος και ήδη αναιρεσιόντος στις Ένοπλες Δυνάμεις εκ 19 ετών, 1 μηνός και 6 ημερών, ο συνολικός χρόνος πραγματικής υπηρεσίας αυτού, ο οποίος ανέρχεται συνολικά σε 18 έτη και 9 μήνες, υπολείπεται του ως άνω χρόνου υποχρεωτικής παραμονής του στο στράτευμα κατά 4 μήνες και 6 ημέρες. Σύμφωνα δε με όσα έγιναν δεκτά στη σκέψη 36 της παρούσας, το εις βάρος του καταλογιστέο ποσό αποζημίωσης πρέπει να υπολογισθεί με βάση το γινόμενο των υπολειπόμενων μηνών υποχρεωτικής παραμονής του στο στράτευμα επί το ποσό που αντιστοιχεί στον βασικό μισθό του Συνταγματάρχη, τον οποίο έφερε κατά τον χρόνο εξόδου του από την υπηρεσία, ήτοι κατά τον χρόνο της οριστικής διαγραφής του από τις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων στις 7.7.2010 (βλ. άρθρο 36 παρ. 2 του ν.δ/τος 1400/1973). Το ποσό δε αυτό ανέρχεται, σύμφωνα με τις ισχύουσες, κατά τον κρίσιμο χρόνο, διατάξεις του άρθρου 50 του ν. 3205/2003 (Α' 297), όπως ίσχυαν μετά την τροποποίησή τους με το άρθρο 5 του ν. 3670/2008 (Α' 117), σε 1.295 ευρώ, που είναι το γινόμενο του βασικού μισθού του Ανθυπολοχαγού, ποσού 899 ευρώ, επί συντελεστή 1,44, στρογγυλοποιούμενο στην πλησιέστερη μονάδα ευρώ και όχι σε 1.438 ευρώ, όπως εσφαλμένα κατά τα ανωτέρω υπολογίστηκε από το καταλογίσαν όργανο. Κατά συνέπεια, ο επίδικος

καταλογισμός, ως προς το σκέλος που αφορά στην αποζημίωση για το υπολειπόμενο χρονικό διάστημα υποχρεωτικής παραμονής του εκκαλούντος και ήδη αναιρεσείοντος στο στράτευμα, κατά το μέρος που υπερβαίνει το ποσό των 5.439 ευρώ [(1.295 x 4 μήνες =) 5.180 ευρώ + (1.295 x 6/30 =) 259 ευρώ], είναι μη νόμιμος και πρέπει να ακυρωθεί.

42. Κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω, η υπό κρίση έφεση πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή, να μεταρρυθμισθεί η προσβαλλόμενη με αυτή πράξη και να περιορισθεί το εις βάρος του εκκαλούντος και ήδη αναιρεσείοντος ποσό του καταλογισμού σε 86.359 ευρώ (5.439 ευρώ ως αποζημίωση για το υπολειπόμενο χρονικό διάστημα υποχρεωτικής παραμονής του, πλέον 80.920 ως δαπάνη για την εκπαίδευσή του στο εξωτερικό). Συνεκτιμωμένων δε των περιστάσεων, πρέπει να αποδοθεί στον εκκαλούντα το ήμισυ του παραβόλου που κατέθεσε για την άσκησή της (άρθρο 73 παρ. 4 του ν. 4129/2013). Τέλος, το Δικαστήριο, εκτιμώντας τις περιστάσεις της υπόθεσης, απαλλάσσει το Ελληνικό Δημόσιο από τη δικαστική δαπάνη του εκκαλούντος (άρθρο 275 παρ. 1 εδάφιο τελευταίο του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 123 του π.δ/τος 1225/1981, όπως ισχύει).

Για τους λόγους αυτούς

Δέχεται εν μέρει την κρινόμενη αίτηση.

Αναιρεί την 3493/2014 απόφαση του V Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου, κατά τα οριζόμενα στο σκεπτικό.

Διατάσσει την επιστροφή του ημίσεος του παραβόλου αναίρεσης στον αναιρεσείοντα.

Απαλλάσσει το Ελληνικό Δημόσιο από τη δικαστική δαπάνη του αναιρεσείοντος.

Διακρατεί την υπόθεση.

Δικάζει την από 15.1.2011 έφεση του ανωτέρω.

Δέχεται εν μέρει την έφεση αυτή.

Μεταρρυθμίζει τη .../11.12.2010 πράξη του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Στρατού (Διεύθυνση Οικονομικού/3^α).

Περιορίζει το εις βάρος του εκκαλούντος ποσό καταλογισμού σε ογδόντα έξι χιλιάδες τριακόσια πενήντα εννέα (86.359) ευρώ.

Διατάσσει την επιστροφή του ημίσεος του παραβόλου έφεσης στον εκκαλούντα. Και

Απαλλάσσει το Δημόσιο από τη δικαστική δαπάνη του εκκαλούντος.

Κρίθηκε και αποφασίστηκε στην Αθήνα, στις 4 Ιουνίου 2018.

Η ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΣΑ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΜΑΡΙΑ ΒΛΑΧΑΚΗ

Η ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΕΛΕΝΗ ΑΥΓΟΥΣΤΟΓΛΟΥ

Δημοσιεύθηκε σε έκτακτη δημόσια συνεδρίαση, στις 2 Ιουλίου 2019.

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ ΘΕΟΤΟΚΑΤΟΥ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΕΛΕΝΗ ΑΥΓΟΥΣΤΟΓΛΟΥ